

Forståelse og etik i patientstøtten – en hermeneutisk analyse af den coachende tilgang i Aktiv Patientstøtte

Anvendt filosofi – Specialeopgave, 10. semester

Vejleder: Anita Holm Riis

Studerende: Rasmus Søgaard Madsen

Studienummer.: 20161852

Afleveringsdato d. 31/5-18

Maks. antal tegn: 192.000

Opgavens antal tegn: 155.488

Opgaven er ikke fortrolig

Jeg/vi bekræfter hermed, at dette er mit/vores originale arbejde, og at jeg/vi alene er ansvarlige for indholdet. Alle anvendte referencer er tydeligt anført. Jeg/vi er informeret om, at plagiering ikke er lovligt og medfører sanktioner. Regler om disciplinære foranstaltninger over for studerende ved Aalborg Universitet (plagiatregler): <http://www.plagiat.aau.dk/regler/>

Abstract

This master's thesis is based on “Aktiv Patientstøtte”, which is a nationwide project where nurses telephonically coach patients with chronic diseases to become more self-reliant and achieve fewer hospitalizations. Overall, I find the project sympathetic because it is outgoing in relation to patient needs and focuses specifically on the impact of the conversation. Conversely, I am also critically opposed to the coaching approach that focuses on efficiency and goals.

Because of this, I hold myself critical and ethical in the thesis regarding to Kenneth Gergen's social constructionist ideas, which is the overall theoretical basis for coaching methods. This I base on Hans-Georg Gadamer's philosophical hermeneutics, supplemented by Anders Lindseth's philosophical practice.

There seems to be an idea in the social constructionist view that patients can reconstruct their perceptions of their problems and disease experiences into possibilities and in a more positive direction through the nurse's coaching questions, which focuses on resources and opportunities. From a hermeneutical perspective, I argue that there is a risk that this approach will make the patients responsible for their inability to use the language in a positive way. At the same time, there is a risk that the patients seek to live up to the positive expectation, as well as those who fail to formulate the positive intention of the conversation, are considered unwilling to change and may be excluded from the project. The hermeneutic point is that patients cannot just reconstruct and control their understanding. The individual does not have the ability to construct its perceptions as desired because they are conditioned by pre-understanding and historical context. If the understanding is to be revised, it requires open dialogue movement, where the interlocutors mutually bring their pre-understanding into play to explore and understand the subject matter. The language is not a tool that can be controlled by the coaching nurse nor the patient, which seems to be the case in social constructionism. The language has its own spirit and a new understanding is something that happens and surprises us in the open dialogue process.

Furthermore, I argue that the hermeneutical dialogue focusing on understanding a common question and Lindseth's supplement on understanding as comforting and the disease as an indispensable life experience is an essential ethical demand, which in turn is absent from social constructionist coaching, focusing on methods and techniques for individual action and change. This thesis holds a clarification of the Gamemaster model and the solution-focused approach, which are the methods the nurses apply, as well as Gadamer's dialogue concept and Lindseth's methodological approach to

the philosophical practice. This leads op to a discussion of the positions that involves qualitative interviews with the patients as well as statements from the nurses, which functions as empirical material that actualizes and nuances the discussion.

Indhold

Abstract	1
Introduktion	5
Indledning	5
Problemformulering	6
Opgavens opbygning	6
Metodiske overvejelser	7
Aktiv Patientstøtte - baggrund	9
Konsulentydelse	10
Socialkonstruktionisme og coaching	11
Det systemiske ophav – en distinktion	11
Socialkonstruktionisme	13
Sprogspil og mulige verdner	14
Heliotropi	16
Coachingens historiske udvikling	16
Kritik af coaching	18
Systemisk coaching	18
Nøgleord	20
LØFT	20
Filosofisk hermeneutik og dialog	23
Den filosofiske hermeneutik	23
Virkningshistorie	23
Fordomme	24
Horisontsammensmeltning	25
Sproget og sagen	26
Spil og åbenhed	26
Dialogbegrebet	27
Den filosofiske praksis	28
Når vi bliver syge på livets vej	30
Diskussion	32
Socialkonstruktionisme versus filosofisk hermeneutik	33
Forståelsen som historisk betinget	33
Sproglig rekonstruktion – selvsættende subjekt?	33
Horisontbegrebet – betinget og svagt subjekt	35

Sagen som mellemværende	37
Delkonklusion	38
Systemisk coaching versus hermeneutisk dialog	39
To forskellige spil	39
Subjektets ansvar.....	40
Egen banehalvdel eller fælles bane?	42
At tage imod og spille sig ud.....	43
Forståelsesprocessen	46
Dialog versus egen dialog	47
Delkonklusion	50
Løsningsfokusering versus trøst	51
Problemer der løses og problemer der leves med	52
Delkonklusion	55
Samtalen som metode versus etisk og eksistentiel erfaring	56
Professionel (u)tilregnelighed	57
Delkonklusion	60
Samlet oversigt	61
Konklusion	62
Perspektivering.....	64
Litteratur.....	65
Bilagsliste	68

Introduktion

Indledning

Hvad er en god samtale? Vi har alle erfaringer med samtaler, der er gået godt, eller hvor vi ikke helt har kunne finde hinanden i samtalen. Undertiden bruges danse-metaforen til at beskrive samtalen; den ene fører og den anden følger, man finder ind til en fælles rytme, eller man erfarer, at musikken fører en? Der findes metoder og teknikker til at føre en samtale, og der findes mere åbne tilgange, hvor man ikke på forhånd ikke ved, hvor samtalen fører hen. Men hvordan er en samtale hjælpsom, og hvordan oplever den anden sig imødekommet?

Dette spørgsmål blev vakt til live i forbindelse med min praktik i konsulentfirmaet Mannaz, hvor jeg blev involveret i Aktiv Patientstøtte, som er et projekt, hvor sygeplejersker telefonisk skal coache kronisk syge patienter: *"Målet er, at borgerne styrkes i egenomsorg, handlekraft og netværk og dermed opnår højere livskvalitet og oplever færre indlæggelser"*¹. Konsulenternes rolle er at undervise, supervisere og lave opsamlende workshops i forhold til den coachende tilgang og sygeplejerskernes nye rolle.

Min interesse og involvering i projektet opstod, da jeg deltog i en undervisning, der omhandlede svære temaer og dilemmaer i samtalerne. Her stillede sygeplejerskerne eksempelvis følgende spørgsmål: *"Hvad gør man, hvis patienten kun vil snakke om problemer?"*, *"Hvad skal man gøre, hvis patienten ikke ved, hvad vedkommende gerne vil have ud af samtalen og forløbet?"*, *"Hvad skal stiller man op med den stille mand?"*, *"Hvad gør man, hvis patienten lige har fået at vide, at vedkommende er terminal?"* (Bilag 1: 1). Der blev ligeledes stillet spørgsmålstegn ved om patienter, der enten var stille eller ikke var helt klar på, hvad de ville have ud af samtalerne, skulle udskrives af projektet. Jeg præsenterede i relation til spørgsmålene den norske filosof Anders Lindseths pointe om, at det på forhånd kan være vanskeligt at vide, hvad man gerne vil have ud af samtalen, samt det at blive lyttet til i sig selv kan have en trøstende og selvhelende effekt.

Projektet virkede på den ene side sympatisk på mig, fordi det er opsøgende overfor kronisk syge patienter, og har fokus på, hvordan samtalen kan være hjælpsom i forhold til at forstå og skabe forandringer i forhold til den enkeltes situation. Omvendt blev der også vakt en kritisk indstilling i forhold til den coachende tilgang, der med fokus på resurser, løsninger og mål står overfor nogle

¹ http://www.etf.dk/sites/default/files/uploads/public/documents/Nyhedsfiler/folder_patientstoette.pdf fra d. 18/5-2018

udfordringer og risikere at overse væsentlige aspekter i samtalen jfr. sygeplejerskernes ovenstående spørgsmål.

Med afsæt i sygeplejerskernes spørgsmål og Lindseths pointe blev jeg derfor optaget af at undersøge, hvordan man i samtalen kan møde mennesker, der, som patienterne i projektet, er ramt af kroniske sygdomme og dermed svære eksistentielle forhold.

Indeværende speciale er derfor bygget op som en kritisk og etisk diskussion af den coachende tilgang og projektet med udgangspunkt i et hermeneutisk syn på samtalen i form af Hans-Georg Gadamer's dialogforståelse og Anders Lindseths filosofiske praksis, der mere specifikt er rettet mod, hvordan sygdomserfaring kan komme til orde i samtalen. Med Gadamer, Lindseth og supplement fra Løgstrup er blikket rettet mod samtalen og mødet som et etisk og eksistentielt anliggende, hvor vi er udleveret til hinanden, og hvor dialog og forståelse er afgørende for at blive imødekommet.

Problemformulering

Hvordan kan den coachende tilgang i Aktiv Patientstøtte vurderes kritisk og etisk i lyset af et hermeneutisk syn på samtalen?

Opgavens opbygning

Indledningsvis introduceres baggrunden for, at Aktiv Patientstøtte er blevet sat i verden samt Mannaz' konsultative ydelser. Herefter præsenterer jeg kort det systemiske teorilandskab, som er udgangspunktet for coachingen i projektet. De coachingmetoder som konsulenterne har undervist i, har hovedsageligt sit ophav i Kenneth Gergens socialkonstruktionistiske ideer, hvorfor denne position særligt uddybes. Coachingtraditionen belyses med et historisk indblik og coachingmetoderne i form af gamemaster-modellen, nøgleord og den løsningsfokuseret tilgang (LØFT) uddybes i afsnittet om systemisk coaching.

Efterfølgende belyses Hans-Georg Gadamer's filosofiske hermeneutik og dialogforståelse samt Anders Lindseths filosofiske praksis. Lindseths position præsenteres ud fra teksten "Når vi bliver syge på livets vej – en udfordring for filosofiske praksis?", hvor han udlægger sygdomserfaring som en vigtig livserfaring samt en metodisk indstilling til den filosofiske praksis.

Ovenstående lægger op til, at de socialkonstruktionistiske ideer og coachingmetoderne samt hermeneutiske dialogforståelse og Lindseths filosofiske praksis analyseres og diskuteres, hvilket

suppleres af kvalitative interviews med patienterne og udsagn fra sygeplejerskerne i Aktiv Patientstøtte, der vil fungere som et empirisk materiale, som bidrager til at nuancere diskussionen.

Jeg har tidligere i min praktikrapport beskæftiget mig med en diskussion af socialkonstruktionismen og den filosofiske hermeneutik (Madsen 2017), som denne opgave bygger videre på.

Metodiske overvejelser

Min undersøgelsesmetode i specialet tager ligeledes afsæt i Gadammers filosofiske hermeneutik, hvilket betyder, at jeg i min undersøgelse af den coachende tilgang i Aktiv Patientstøtte må forholde mig reflektivt til min egen fordomshorisont i mødet med sagen, der undersøges (Birkelund, Riis 2014: 50). Således må jeg berede mig på at lade mig overraske og justere min forståelse gennem en åben og refleksiv undersøgelse af den coachende tilgang, trods min fordom om at et hermeneutisk kritisk og etisk perspektiv kan bidrage med nye indsigter i samtalerne med patienterne. Det betyder selvsagt også, at jeg ikke kommer frem til nogen endegyldig sandhed omkring samtalekunsten, men at jeg kan komme frem til nye forståelser af samtalens etiske implikationer relateret til Aktiv Patientstøtte.

Jeg vil mere specifikt anvende praksisteoretikerne Chris Argyris og Donald Schöns begreber brugsteori og skueteori i diskussionen af de socialkonstruktionistiske ideer og den hermeneutiske dialogforståelse. Brugsteori er de bagvedliggende og styrende variabler for handling i form af antagelser, normer og værdier, som ofte er ubevidste. Skueteori kan rumme nogle aspekter som brugsteorien, men skueteorien handler om den synlige og italesatte teori, der helt eller delvist er i uoverensstemmelse med brugsteorien (Madsen 2017: 268).

For at undersøge patienternes erfaringer og oplevelser af samtalerne med sygeplejerskerne benytter jeg mig af kvalitative interviews, der netop har til formål: ”...at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden med henblik på at fortolke betydningen af de beskrevne fænomener” (Brinkmann, Kvale 2009: 19). Det kvalitative interview trækker således både på Edmund Husserls fænomenologi, hvor man ønsker en mere ren beskrivelse af fænomenet gennem den andens oplevelse samt på Gadammers hermeneutik, hvor beskrivelserne fortolkes for at belyse sagen, der undersøges. Således kombinerer jeg også den fænomenologiske tilgang, der giver adgang til patienternes oplevelser af samtalerne, der fungerer som et empirisk materiale for en hermeneutisk fortolkning og diskussion af den coachende tilgang.

Interviewformen er som udgangspunkt asymmetrisk, fordi det er intervieweren, der fastsætter form, indhold og at interviewet er et middel til at opnå viden, frem for et mål i sig selv (Ibid.: 51).

Imidlertid er formen også semistruktureret, hvilket vil sige, at jeg har lavet en spørgeguide (Bilag 2), som på den ene side er grundlag for at fokusere interviewet, men på den anden side heller ikke er en lukket form, hvis den interviewede lægger særligt vægt på bestemte temaer. Jeg anser spørgeguiden og den semistruktureret form som et udgangspunkt for, at interviewene kan åbne sig op, og derfor har jeg, i relation til det hermeneutiske ideal om dialog, ikke intention om at holde mig stringent til de planlagte spørgsmål, hvis noget andet viser sig at opstå og være relevant i interviewene. Jeg har fået mulighed for at interviewe tre patienter, og det har ikke været muligt med en særlig udvælgelse af patienter. Det er sygeplejerskerne, der har fundet patienter, som kunne være interesseret i at blive interviewet. Patienterne er anonymiseret, og de har indgået frivilligt i interviewene. Der er indhentet mundtlig og skriftligt samtykke (Bilag 3). I interviewene har jeg transskriberet de passager, som har haft relevans for min undersøgelse. Det viste sig dog at være en vanskelig proces, da mange af patienternes udtalelser virkede relevante. Derfor er det også kun få dele af interviewene, der endte med ikke at blive transskriberet. I transskriptionen har jeg prioriteret læsevenlighed som et væsentligt kriterium, hvilket betyder, at jeg i visse tilfælde har modereret patienternes undertiden knudrede og selvkorrigerende talesprog med henblik på at præcisere sætningerne, hvilket selvsagt har medført nogle tolkninger. Patienterne har dog fået tilsendt de udvalgte transskriberede passager og har godkendt dem. De udvalgte citater og udsagn i specialet er ligeledes markeret med kursiv i bilagene (Bilag 1 og 4).

Det kvalitative interview er samtidig pragmatisk i sin tilgang og er mere optaget af, at forskeren træffer reflekterede valg i forhold til undersøgelsen frem for én bestemt undersøgelsesform (Ibid.: 31). Denne pragmatiske tilgang har jeg således benyttet mig af til at indsamle empiri i forbindelse med undervisning og workshops med sygeplejerskerne i min praktik ved Mannaz. Dog ikke via interviews, men via logbog, hvor jeg har nedskrevet observationer, erfaringer og refleksioner, der ligeledes kvalitativt kan og vil fungere som empiriske materiale for min undersøgelse (Brinkmann 2012: 12-13). I ledtog med hermeneutikken har den kvalitative tilgang ikke til hensigt af finde frem til eksakt sandhed om det fænomen, der undersøges, men at finde nuancerede beskrivelser af det, hvilket der indenfor disse traditioner i sig selv findes en sandhed i.

Aktiv Patientstøtte - baggrund

Aktiv Patientstøtte er et landsdækkende og regionalt forskningsprojekt med en varighed på 2 år, der i alt tilbydes til 15.000 patienter og der ansættes ca. 100 sygeplejersker. Støtten er et midlertidigt tilbud på typisk 6-9 måneder, hvor patienterne får tilknyttet en fast sygeplejerske. Baggrunden for projektet er, at ca. 1% af befolkningen står for ca. 30% af sundhedsudgifterne. Projektets bestræbelse er således, at sygeplejerskerne igennem telefonisk coaching og rådgivning kan støtte patienterne i at blive mere handlekraftige og selvhjulpne, så de bliver mindre indlagt og bruger færre resurser. Det er et supplement til det eksisterende sundhedssystem, og er derfor ikke et behandlingstilbud. Patienterne i projektet er udvalgt ud fra en statistisk model, der beregner patienternes historiske forbrug af sundhedsvæsenet og risiko for indlæggelser. Patienterne har som ofte kroniske sygdomme så som KOL, hjertekarsygdomme, diabetes kombineret med andre udfordringer eller sygdomme. Derudover er der en række kriterier om, at patienterne fx ikke som udgangspunkt må være terminale eller have psykiske sygdomme². Omfanget af den telefoniske støtte aftales individuelt med patienten i forhold til behov.

Jeg vil kun i mindre omfang beskæftige mig med det etiske i, at samtalen er telefonisk. I undervisningen af sygeplejerskerne er der blevet lagt vægt på, at det er centralt med såkaldte kvitteringer (ord og lyde), som viser, at man lytter, når man ikke sidder ansigt til ansigt. Imidlertid kan man problematisere det telefoniske aspekt ud fra Emmanuel Lévinas' etik, hvor han pointerer, at det kun er i mødet ansigt til ansigt, at vi åbner os for den anden som en absolut anden, som vi ikke blot kan gøre os forestillinger om (Kemp 1992: 44). Lévinas' tager således det nærhedsetiske aspekt helt bogstaveligt, hvor Løgstrup argumentere for at den etiske fordring, i kraft af vores gensidige udleverethed, sætter sig igennem i samtalen på et overordnet niveau: "*...der er selvudlevering i al kommunikation*" (Løgstrup 2008: 21).

Dog er der en indledende samtale, som gør, at sygeplejerske og patient mødes ansigt til ansigt. Dette vil i Lévinas' forståelse stadig ikke være tilstrækkeligt, da vi som nævnt, ikke kan gøre os forestillinger om den andens andethed i samtalen på afstand, selvom man har mødtes før. Man kan dermed forblive uforstyrret af i sit eget hjem/verden uden tilstedeværelsen af den andens ansigt (Kemp 1992: 45). Selvom Lévinas kan have en pointe, om uforstyrretheden ved den manglende ansigt til ansigt-interaktion, så kan man også argumentere for, at denne uforstyrrethed kan have

² http://www.etf.dk/sites/default/files/uploads/public/documents/Nyhedsfiler/folder_patientstoette.pdf fra d. 18/5-2018

fordele, fordi patienterne er i hjemlige omgivelser, som de er trygge i, hvormed de i højere grad har mod på at vove sig frem for at blive imødekommet i samtalen. Jeg vil dog afgrænse mig yderligere fra denne diskussion med henvisning til Løgstrups fordring om, at vi uundværligt vil have noget af det andet menneskes liv i hånden (Løgstrup 2008: 25), hvad enten interaktionen er ansigt til ansigt eller telefonisk, hvorfor et hvert møde er et etisk anliggende.

Konsulentydelse

Mannaz' opgave i forbindelse med projektet er som sagt, at undervise, supervisere og afholde workshops i den coachende tilgang. Samtidig har Mannaz udviklet en faglig praksishåndbog med støtteværktøjer til Aktiv Patientstøtte. Heri indgår nedenstående tredelte model: omsorgsperson, coach og vidensperson, som er positioner, sygeplejersken skal balancere imellem. Selvom konsulenterne som eksperter på coaching naturligt lægger deres vægt på den del, så har de via modellen og workshops søgt at skabe refleksion over, hvordan de samtidig kan inkludere de to andre positioner. Modellen vil indgå som et led i min diskussion af sygeplejerskens rolle i samtalen (Sønderskov, Vestergaard red. 2018: 16).

Omsorgsperson

Give følelsesmæssig støtte, så patienten føler sig mødt og forstået

- Viser empati og forståelse for patientens sygdom og situation
- Trøster patienten i svære øjeblikke
- Taler med patienten om at leve med kroniske sygdomme

Coach

Hjælper patienten med selv at komme frem til nye indsigter

- Stiller spørgsmål, der skaber refleksion og indsigt i egen situation
- Spørger ind til ressourcer og virkningsfulde strategier
- Medvirker til at skabe fremdrift for patienten i forhold til handleplanen

Vidensperson

Giver relevant viden

- Giver patienten indsigt i sin sygdom
- Tilbyder råd til egenomsorg og gode strategier
- Guider til at navigere i behandlingssystemet og mulighederne for støtte

I forhold til undervisningsindholdet har der hovedsageligt været fokus på samtalestyring i form af gamemaster-modellen samt på spørgeteknikker inspireret af den canadiske psykiater Karl Tomms pointe om, at de spørgsmål man stiller, giver et domæne af legitime svar, hvorfor spørgsmål ikke er uskyldige og kan påvirke samtalen såvel negativt som positivt (Moltke, Molly 2009: 115). Der har

således været et særligt fokus på, hvordan sygeplejerskerne kan stille spørgsmål, der bidrager til løsninger og positive associationer ved hjælp af teknikkerne i Appreciative Inquiry (AI) og den løsningsfokuserede tilgang (LØFT). Jeg har derfor valgt at fokusere på AI, LØFT og gamemastermodellen. Til trods for at narrative og eksistentielle perspektiver er blevet præsenteret i undervisningen, så har der i ledtog med coachingtraditionen overordnet været fokus samtalestyring, målrettethed og håndtering (Ziethen 2014: 312).

G.W.F. Hegel og Axel Honneths syn på anerkendelse blev også kort præsenteret i undervisningen for at skelne mellem den tyske anerkendelsestradition, som har fokus på den gensidige anerkendelse i mødet samt på menneskets anerkendelsesbehov, og den amerikanske socialkonstruktionistiske anerkendelsestradition repræsenteret ved AI, som jfr. ovenstående har fokus på at udforske succeser. Imidlertid blev den tyske tradition ikke videre uddybet eller præsenteret ud fra praktiske øvelser om, hvad det betyder for mødet og samtalen med patienten i praksis. Derfor finder jeg det interessant at undersøge, hvad den tyske tradition yderligere kunne have bidraget med. Det er således min tese, at den hermeneutiske dialog kan være et relevant bidrag, da den bl.a. bygger videre på de gensidige og mellemmenneskelige dynamikker i den hegelianske tradition.

Socialkonstruktionisme og coaching

Det systemiske ophav – en distinktion

Den systemiske tænkning trækker på et mangfoldigt landskab af teorier. Den systemiske tænker Peter Lang kalder det ”en systemisk familie af ideer”, hvilket henviser til, at der trækkes på en bred vifte af teorier, der gensidigt har påvirket hinanden (Molly, Stegeager 2014: 12). Mangfoldigheden kan skyldes det systemiske og pragmatiske sandhedsbegreb om, at man er optaget af, hvad der virker i den givne kontekst, frem for en sand eller rigtig teori (Moltke, Molly 2009: 270). Imidlertid er der nogle elementer, der går igen, som er mere sande i den systemiske tænkning, hvilket vil fremgå i dette speciale. Det vil være en opgave i sig selv at udrede de forskellige teorier og distinktioner i den systemiske tilgang. Følgende afsnit vil derfor fungere som en kort indføring og distinktion, som samtidig viser, hvorfor jeg har valgt at fokusere på socialkonstruktionismen i det systemiske landskab.

Overordnet kan den systemiske tænkning ses som et opgør mod den naturvidenskabelige og kausale årsag-virkningsforståelse. Imidlertid kom det første anstød fra naturvidenskaben selv i form af

Albert Einsteins relativitetsteori og Werner Heisenbergs kvantemekanik, der meget overordnet påviser, at ingen undersøgelse er observatøruafhængig, hvorfor objektiv viden problematiseres. Disse erkendelser spiller en væsentlig rolle i den systemiske tænkning, som har udviklet sig til at omfatte klassisk systemteori, socialkonstruktivismen, socialkonstruktionisme, narrativ teori og pragmatisme (Molly, Stegeager 2014: 51-52). Særligt anses antropologen Gregory Bateson for at have spillet en væsentlig rolle i at have oversat de kybernetiske teorier til kommunikationsteori, hvor information går fra at være noget man udveksler og objektivt kan observere i mekaniske systemer til at være et relationelt fænomen, hvor information er noget der bevæger sig mellem to enheder i levende og menneskelige systemer. Han er således kendt for sætningen ”relationen er den mindste enhed” (Moltke, Molly 2009: 43). Dvs. at jeg først ved, hvad jeg har sagt, når jeg hører, hvad den anden svarer. Det sagte kan således ikke ses uafhængigt af konteksten og den andens respons. I det følgende vil afgrænse mig til beskrive socialkonstruktivismen og socialkonstruktionismen, som ofte er de to hovedteorier, der refereres til og hvis ordlyd der skaber forvirring.

I socialkonstruktivismen refereres, udover Bateson, ofte til biologerne Humberto Maturana og Francisco Varela, der interesserede sig for, hvordan man perciperer og erkender verden. De introducerer begrebet autopoiese, som betyder, at levende systemer er selvskabende og selvbevarende. Menneskets erkendelse sker gennem hjernens bearbejdelse af sanseindtryk, som skaber mening og billeder af verden. Denne mening frembringes imidlertid også igennem kommunikation med andre mennesker, og da vi som mennesker konstruerer forskellige billeder af verden afhængig af vores positioner og erfaringer, må vi bestræbe os på at undersøge, hvilke verdensbilleder andre agere ud fra (Ibid.: 35). Der eksisterer således ifølge Maturana og Varela ikke blot én opfattelse af verden – et univers, men mangfoldige opfattelser – et multivers. Som system er mennesket operationelt lukket, idet erkendelsen er en indre proces jfr. autopoiese, men samtidig strukturelt åben for at forandre sig i interaktionen, hvis de forstyrrelser systemet møder kan kobles til de eksisterende forståelser. Derfor taler man også i den systemiske coaching om, at forandringer sker gennem ”den tilpasse forstyrrelse” og ved at fokuspersonen kan koble sig på nye forståelser via coachens spørgsmål (Ibid.: 36-40).

Professor i psykologi Kenneth Gergen anses som ophavsmanden til socialkonstruktionismen. Her er det igennem sproget og vores relationer, at vi konstruerer verden. Vi bevæger os således fra konstruktivismens fokus på den individuelle meningsskabelse til en konstruktionistisk meningsskabelse, der har fokus på det imellem individerne. Den grundlæggende ide er, at sproget

skaber virkelighed, og at sproget er indlejret i vores relationer og kultur. Gergens ser et potentiale i denne erkendelse, da vi har en hidtil uset mulighed for at forandre verden gennem måden, vi bruger sproget og indgår i relationer på (Molly, Stegeager 2014: 75). Vi har således mulighed for at bruge sprogets kraft til at danne nye udtryk og begreber i coachingsamtalen.

Kort sagt kan man sige, at der i konstruktivismen eksisterer et multivers af individuelle virkeligheder, mens der i konstruktionismen eksisterer et multivers af sociale virkeligheder (Ibid.: 76). Dette vil jeg vende tilbage til i diskussionen, da der imidlertid synes at være uklarheder i denne sontring.

Metoderne og teorierne i coachingen i Aktiv Patientstøtte tager overordnet afsæt i socialkonstruktionistiske tænkere som W. Barnett Pearce, Ludvig Wittgenstein, David Cooperrider, Steve de Shazer og Insoo Kim Berg (Moltke, Molly 2009: 288). Derfor uddybes det socialkonstruktionistiske tankegods og metoder også i det følgende, mens jeg kun i meget begrænset omfang kommer til at berøre socialkonstruktivismen i resten af opgaven.

Socialkonstruktionisme

Følgende udlægning af socialkonstruktionismen tager udgangspunkt i bogen ”Social konstruktion – ind i samtalen” af Kenneth og Mary Gergen. Kenneth Gergen har udgivet en halv snes bøger om socialkonstruktionisme, hvor denne bog har særligt øje for den praktiske anvendelse af de socialkonstruktionistiske ideer i organisationer og samtaler. Gergens overordnede ambition er at igangsætte et nyt oplysningsparadigme ved at have fokus på relationen frem for individet, hvilket er en invitation til, at vi overvejer og sætter spørgsmålstejn ved, hvilken betydning vores dominerende talemåder og diskurser har for vores sameksistens ((Molly, Stegeager 2014: 77).

Formålet med Gergens udlægning, er, at vi får øje for socialkonstruktionismens dramatik og kraft (Gergen, Gergen 2009: 7), der giver os mulighed for: ”...at nytænke så at sige alt, hvad vi har lært om verden og os selv. Med denne gentænkning inviteres vi til at handle på nye og spændende måder” (Ibid.: 8).

Gergen beskriver den grundlæggende ide som både enkel og dyb: ”Alt, hvad vi regner for virkeligt, er socialt konstrueret. Eller sagt mere dramatisk, intet er virkeligt, før folk er enige om, at det er det” (Ibid.: 9). Det findes således ikke nogen universel sandhed. Sandheder er noget, der vedvarende konstrueres i sproget og disse findes kun inden for de værditraditioner og samfund, man

bevæger sig i. Der findes ingen sandhed udenfor samfundet. Gergen fremhæver radikal pluralisme, som bolværk mod det universelles arrogance og som en invitation til uophørlig kreativitet og nysgerrighed i forhold til forskellige værdier og måder at leve på: *”Socialkonstruktionisme befrier os fra den byrde at skulle bestemme, hvilket tradition, hvilket værdisæt, hvilke religioner, politiske ideologier eller etik der er ultimativt eller transcendentalt sande eller rigtige”* (Ibid.: 16). Den radikale pluralisme står i modsætning til sandhedssøgeren, der reducerer gennem et forenklet ordforråd: *”At proklamere Sandheden er at lægge sproget i fryseren og dermed indskrænke mulighederne for, at nye betydninger kan opstå”* (Ibid.: 19).

Sprogspil og mulige verdner

Socialkonstruktionismen har sit teoretiske afsæt i filosof Ludwig Wittgenstiens pragmatiske begreb om sprogspil, der henviser til, at det sprog, vi bruger, er knyttet til bestemte livsformer og kontekster med bestemte regler og normer, hvori sproget får dets betydning: *”...de ord vi bruger, giver andre besked om handlinger, de skal udføre”* (Ibid.: 13). Sproget er et redskab, der er socialt handlingskoordinerende og konstrueret inden for forskellige praksisformer. Det er igennem sproget og relationerne, at vi gensidigt konstruerer og forhandler vores forståelse (Molly, Stegeager 2014: 78). Ifølge Gergen har vi med afsæt i Wittgensteins erkendelse på pragmatisk vis mulighed for at bruge sproget og vores relationer på mangfoldige måder, som giver nye handlemuligheder i praksis.

Gergen argumenterer som sagt for, at vores erfaringer er dannet ud fra relationer frem for individuelt. Vi ved først, hvad vores ytringer betyder, når den anden svarer og bidrager til den sproglige handling: *”Vi bevæger os fra inde i til imellem”* (Gergen, Gergen 2009: 23). Dette er videre et argument for, at vi ved at opgive konstruktionen af ”den indre verden” kan komme ud af den hermeneutiske uendelighedsspiral, hvor vi aldrig helt forstår hinanden, og hvor et svar avler et nyt spørgsmål (Ibid.: 23). Jeg vil senere vende tilbage til, hvordan Gergen her udlægger hermeneutikken.

Han mener, at vi i stedet må fokusere på den betydning der dannes i relationer, hvilket kan forebygge isolation, adskilthed, den individuelle selvished og interne konkurrence mellem mennesker. Det relationelle selv, som Gergen kalder det, med fokus på de mangfoldige muligheder for at blive til i relationen og på den produktive kraft i vores sociale og sproglige handlinger, anses således som en mere positiv konstruktion, der kan skabe forbindelser mellem mennesker og nye handlemuligheder (Ibid.: 32).

Ønsker vi forandre os selv og verden, må vi bevæge os udover de vante traditioner, som giver os mulighed for at sætte spørgsmålstejn ved det, vi tager for givet. Dette har ifølge Gergen et enormt potentiale, som giver os et spektrum af muligheder og opfordrer til vedvarende fornyelse. Det betyder også, at vi ikke er bundet til historiens lænker, men at vi kan lytte, stille spørgsmål på nye måder og lege med alternative udtryk, hvorigennem vi skaber nye sprogspil og mulige verdener sammen. Eksempelvis kunne vi stille spørgsmålstejn ved om problemer ikke lige så godt kunne rekonstrueres som muligheder? (Ibid.: 10).

Gergen beskriver et konkret eksempel ”At ældes positivt”, hvor de negative opfattelser af at ældes i form af, at man må skære ned på aktiviteter og interesser, kan rekonstrueres til en positiv proces med vækst og berigelse. Denne gruppe af ældre blev opfordret til at lave positive rekonstruktioner i forhold til de ting de frygtede, så som kronisk sygdom, fysisk forfald og tab. Gergen beskriver, at gruppen herigennem sammen lærte at lave nye aldrings-virkeligheder ved at fokusere på det positive ting ved aldring så som glæden ved sine kære, at lære rummelighed og tålmodighed samt at få tid til at undersøge nye aktiviteter (Ibid.: 11). Et sådant fokus vil således give mulighed for at danne nye positive virkeligheder i samtalerne i Aktiv Patientstøtte.

Selvom Gergen som udgangspunkt opfordrer til radikal pluralisme, og derfor også er blevet kritiseret for moralsk relativisme, fordi alle samtaler bliver lige gyldige eller ligegyldige, så er der alligevel nogle normative anslag. For det første anses sproget som en produktiv kraft, som vi igennem nysgerrighed og udforskning kan rekonstruere i mere positive og hensigtsmæssige retninger. Heri ligger det pragmatiske sandhedskriterie om, at man er optaget af, hvad der virker og skaber vækst i den givne kontekst. For det andet fordrer denne nysgerrighed og udforskning det Gergen kalder relationel ansvarlighed, som netop ikke gør samtalerne ligegyldige, men som gør, at vi kan møde hinanden med respekt for forskellige opfattelse af verden (Molly, Stegeager 2014: 81). Imidlertid synes der at være en modsætning mellem respekt for forskellighed og radikal pluralisme på den ene side og en opfordring til et bestemt positivt og mulighedsorienteret sprogbrug på den anden side. Man kan samtidig spørge, hvorvidt Gergen svarer på, hvordan vi kommer til forståelse? Umiddelbart gør vi det gennem vores sproglige handlinger og ved at konstruere og forhandle nye sprogspil. Men siger det reelt noget om, at vi har forstået hinanden eller er kommet frem til nye forståelser?

Heliotropi

Gergens socialkonstruktionistiske ideer er blevet videreudviklet til mere konkrete metoder i organisationer og samtaler. En af de mest kendte metoder er, sammen med den løsningsfokuseret tilgang (LØFT), Appreciative Inquiry (AI), som kan oversættes til værdsættende eller anerkendende udforskning. Teorien er udviklet af professor i socialpsykologi David Cooperrider og professor i management Suresh Srivasta, da Cooperrider som Ph.d.-student begyndte at undersøge, hvad medarbejderne på et sygehus i Cleveland værdsatte og oplevede fungerede, til trods for konflikter og frustration i hverdagen. Cooperrider blev sammen med sin vejleder Srivasta optaget af, at der i samtalerne med medarbejderne var en positiv energi og nogle af medarbejderne takkede ham for samtalen. De satte sig derfor for at udforske potentialet i det positive fokus. Herudfra udviklede de det såkaldte heliotropiske princip, som siden har været et særdeles anvendt i socialkonstruktionistiske samtaler. Princippet kommer dels af græsk, helios betyder sol og trope betyder vending, og dels fra biologiens verden, hvor planter traditionelt vender sig mod solen (Moltke, Molly 2009: 142). Pointen er således, at man i samtaler ligeledes har tendens til at handle ud fra den fremtid, der forestilles og fokuseres på. Det vi italesætter, er også det, der kommer i fokus, i vores opmærksomhed og det vi handler på. Jo lysere og mere resursefuld fremtidsforestilling, jo bedre mulighed er der for en lys og resursefuld udvikling. Et fokus på resurser er derfor selvforstærkende. Det handler om at finde ind til det, der fungerer godt og skabe et billede af en ønsket fremtid (Ibid.). På denne måde har sygeplejersken gennem et fokus på resurser i samtalerne langt større mulighed for at støtte patienterne i at ændre og udvikle deres liv, end vi ellers går og forestiller os. Den præmis gør sig også gældende i LØFT.

Coachingens historiske udvikling

Coachingens historik har udviklet sig markant indenfor de sidste omtrent 40 år. Coaching er en relativ ny tradition, der særligt har fokus på at skabe forandringer og løsninger på problemstillinger. Det er derfor centralt at have øje for traditionens ophav, da det har betydning for, hvordan coachingen praktiseres, og hvordan man møder den anden i samtalen.

Coaching har særligt siden årtusindskiftet vundet sin udbredelse i Danmark i skolen, på jobcentre, direktiongangen, i MUS-samtaler samt nu også i patientstøtten. Coaching har som begreb sine rødder i USA og sportens verden, hvor det handler om at støtte den enkelte sportsudøver til at bruge egne resurser til at opnå mål og optimere præstationer. I 1970'erne får coaching sit gennembrud

uden for sportens verden, hvor tennis-eksperten og Havard-pædagogen Timothy Gallwey gennem forskellige bogudgivelser argumenterer for, at mennesket er aktivt fra fødslen og udvikles kognitivt ved at stræbe efter at realisere sine potentialer. Den største modstand i udviklingsprocessen er vores egne tænkemåder, og Gallwey markerer således, at mennesket har et indre potentiale og i højere grad end hidtil antaget udvikles progressivt gennem egne tankemønstre, end passivt via stimuli udefra (Jepsen, Gade og Simonsen 2010: 26).

Psykologerne John Whitmore og Myles Downey fascineres af Gallweys tanker om coaching som en måde at forløse potentialer og maksimere præstationer på, og bringer det ind i erhvervslivet. De anses sammen med Thomas J. Leonard som pionerer indenfor coaching i erhvervslivet. Whitmore udvikler bl.a. GROW-modellen (Goal, Reality, Options, Will), som har inspireret mange i forbindelse med udviklingsarbejde, og som kan betragtes som mere humanistisk helhedsorienteret end Gallweys fokus på tankemønstre. I 1980'erne udvikler Leonard coachingen i en mere eksistentiel retning, hvor det handler om at finde meningen i livet. Sideløbende introduceres executive coaching som et alternativ til psykodynamisk terapi. Således har coachingfeltet siden udviklet sig med et mangfoldigt landskab af teorier, metoder og modeller, og coaching er stadig et begreb under udvikling (Ibid.: 27).

I slutningen af 1990'erne og i starten af år 2000 udskiller der sig imidlertid hovedsageligt to erkendelsesteoretiske hovedretninger inden for coaching. Den kognitiv psykologiske som historisk udspringer Gallweys tænkning, og den nyere systemisk tænkning, hvor individet i højere grad ses i forhold til de relationer og kontekster, det indgår i (Ibid.: 28). Hvor man i den Gallwey'ske variant som coach graver efter et latent potentiale i fokuspersonen for at få det frem i lyset, så vil coachen i den systemiske variant være optaget af de potentialer og muligheder, der ligger i de sproglige og relationelle kontekster (Moltke, Molly 2009: 19-21). Imidlertid er fællestrækket ved coaching, bortset fra Ole Fogh Kirkebys protreptik og delvist Reinhard Stelters tredje generations coaching, at coachen målrettet hjælper fokuspersonen med at håndtere sin problemstilling ved at blive på egen banehalvdel og facilitere læreprocessen, hovedsageligt ved at stille spørgsmål (Ziethen 2014: 312). Derfor bliver coaching også ofte betegnet "som kunsten at stille spørgsmål" (Moltke, Molly 2009: 25), hvilket kan forklare de mange modeller, figurer og teknikker, der i bestræbelsen på at forfine kunsten er blevet udviklet i traditionen.

Kritik af coaching

Sideløbende med coachingens udvikling og udbredelse har der også været kritik af coaching. En af kritikerne er filosof Anders Fogh Jensen, der tager afsæt i Michel Foucaults analyse af historiens styre og- tankesystemer, når han argumenterer for, at coachen har indtaget en pastoralrolle i nutidens projektsamfund. Hvor man i disciplinsamfundet havde planer, opgaver og pligter, så er projektsamfundet karakteriseret ved ad-hoc løsninger, midlertidighed og passage. Projektsystemet er uden centrum, og den nuværende tilstand er noget, der skal overskrides, eller noget man skal nå hen til, men som man alligevel aldrig kan nå (Jensen 2013: 265). Subjektet bliver til projektmennesket, der mægtiggøres ved at skulle udvise selvkontrol i form af engagement, fleksibilitet og forandringsvillighed til at kaste sig ud i projekter. Coachen skal via spørgeteknikker træne og skubbe på denne selvudvikling. Imidlertid risikerer subjektet at blive afkoblet og usynlig, hvis det ikke udviser tegn på engagement og initiativ (Jensen 2009: 109-113).

De som ikke formår at opstille projekter i coachens nærvær kan ikke forvalte deres frihed og mangler kompetencer. Det er deres egen skyld, for de har jo friheden til at handle. Friheden skaber på den måde selvforskyldthed, udmattelse og utilstrækkelighed, når man møder grænser og finder ud af, at alt ikke er muligt (Ibid.: 142).

Målet i Aktiv Patientstøtte er ligeledes, at patienterne skal mægtiggøres gennem coachende spørgsmål, hvor patienterne må udvise initiativ og forandringsvillighed. Derfor gør Jensens pointer omkring afkobling, usynlighed og selvforskyldthed sig også gældende i diskussionen af den coachende tilgang.

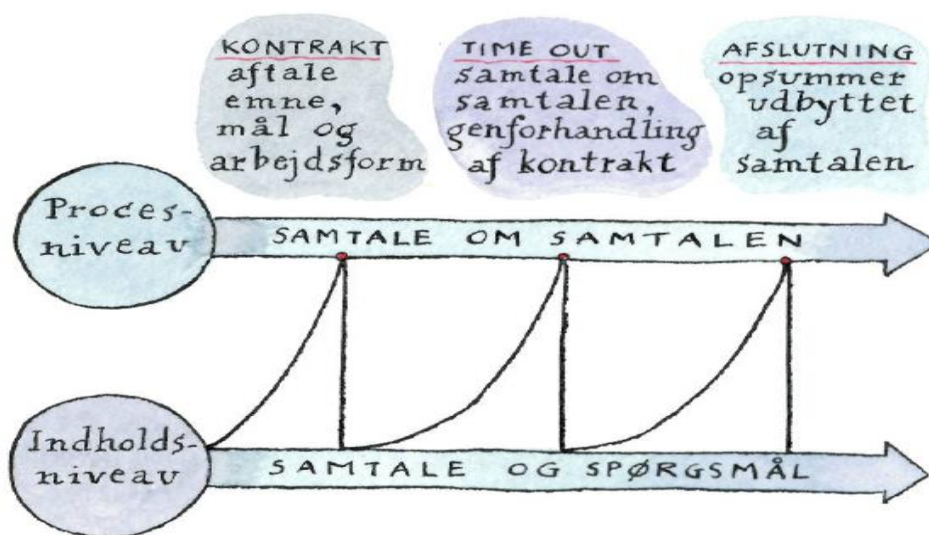
Systemisk coaching

Den form for coaching som sygeplejerskerne er blevet undervist i at praktisere, er systemisk coaching, der defineres som: *"...en hjælpeorienteret samtaleform. Fra en samskabende og nysgerrig position understøtter og inspirerer coachen en eller flere fokuspersoner til at reflektere og lære af egne eller andres erfaringer, og derigennem blive klogere på egne ressourcer og handlemuligheder"* (Moltke, Molly 2009: 18). Det samskabende element relaterer sig bl.a. til Gergens pointe om, at vi bliver til via vores relationelle sproghandlinger, hvor coachingsamtalen som vi skal se, er en bestemt form for sprogspil, der har en særlig produktiv kraft.

Coachingsamtalen har fokus på håndtering, resurser og ideelt set løsninger i forhold til fokuspersonens medbragte problemstilling. Samtidig er relationen i samtalen asymmetrisk, da det er

fokuspersonens og dennes ejerskab til problemstilling, der er i fokus, og da det som udgangspunkt coachen, der stiller spørgsmålene og fokuspersonen, der svarer (Ibid.: 17).

Dette relaterer til, at den systemisk coach besidder gamemasterfærdigheder, som gør coachen i stand til at skabe bevægelser i samtalen gennem tre samtalestyrende redskaber: 1) kontrakt, 2) timeout og 3) afslutning (Ibid.: 77). Ordet "game" henviser til Wittgensteins begreb om sprogspil. Coachingsamtalen er således med henvisning til kommunikationsprofessor W. Barnett Pearce et særligt sprogspil med to typer roller: en gamemaster og en gameplayer. Gameplayeren er fokuspersonen, som overordnet kender til sprogspillet og ved hvilke regler, der følger med. Gamemasteren er coachen, som har samme forudsætninger som gameplayeren, men som samtidig har færdigheder, der gør, at han kan gå i en metaposition og italesætte handlinger og regler i samtaleprocessen, som ellers ville være ubemærket. Gamemasteren kan gøre det implicite eksplicit og har muligheden for at ændre spillets gang, så der kan skabes nye bevægelser i samtalen (Ibid.: 84). Hvor gameplayeren kun opererer på indholds niveau i samtalen ved at reflektere over coachens spørgsmål, så opererer gamemasteren både på indholds- og procesniveau ved hjælp af kontrakt, timeout, afslutning, som kan bringe samtalen i en metaposition, hvor der kan reflekteres over, om temaerne i samtalen stadig er relevante, eller om der er behov for justeringer (Ibid.: 86), jfr. nedenstående illustration, den såkaldte gamemaster-model (Ibid.: 85/Sønderskov, Vestergaard red. 2018: 23):

Det er således indledningsvis gamemasterens opgave at få etableret en kontrakt, som er et redskab til at rammesætte samtalen og give den retning og et mål. En kontrakt er en aftale om, hvad samtalen skal omhandle, og det er den, der legitimerer det professionelle samarbejde (Sønderskov,

Willert 2015: 44). Det anbefales at den samtalestyrende kontrakt er et udtryk for fokuspersionens bevægelsesønske, der er resursefokuseret og rummer succeskriterier, da det sætter retning mod, hvad fokuspersionen gerne vil opnå, hvilket sætter vedkommende i en aktørrolle fremfor en offerrolle (Moltke, Molly 2009: 89). Timeout er et redskab til at genforhandle kontrakten, hvor man laver et ophold i samtalen for at sikre, at man har en fælles forståelse for, at man stadig taler om det vigtigste og giver rum for, at samtalen kan ændre retning (Ibid.: 92). Afslutningen er et redskab til at hjælpe fokuspersionen med at få opsummeret og evalueret, hvad han har fået ud af samtalen i relation til kontrakten eller de timeouts, der er lavet undervejs (Ibid.: 94).

Konsulenterne pointerede i undervisningen, at gamemasterfærdighederne, sammen med nøgleord der præsenteres nedenfor, er de vigtigste værktøjer, og et håndværk, som en professionel coach skal mestre, da færdighederne er med til at skabe styring, et fælles fokus og en rød tråd i samtalerne.

Nøgleord

Nøgleord er et pragmatiskudviklet spejlingsredskab. Ord der i en samtale virker særligt betydningsbærende kaldes for nøgleord. Udvalgelse af eller opmærksomheden på nøgleord udspringer af coachens fortolkning, derfor er det heller ikke sikkert, at coachens fortolkning og benævnelse af nøgleord er i overensstemmelse med fokuspersionens. Nøgleord åbner op for mulige veje at gå i samtalen ud fra fokuspersionens betoning, ved at coachen gentager eller stiller spørgsmål ordene, hvilket inviterer til en uddybning af, hvad der ligger til grund for ordet og betoningen (Ibid.: 103).

Et rent fokus på nøgleord gør det vanskeligt for coachen at have en forudbestemt plan med samtalen vha. modeller eller trin, da det er fokuspersionens ord, der bestemmer, hvor samtalen bevæger sig hen. Det at coachen spejler fokuspersionens ord kan imidlertid gøre, at vedkommende føler sig hørt og lyttet til, hvilket i sig selv kan være befriende (Ibid.: 105). Anvendelsen af nøgleord kan således være i konflikt med et meget styrende mål i kontraktindgåelse i henhold til gamemaster-modellen eller et særligt positivt fokus i LØFT.

LØFT

Den løsningsfokuseret tilgang eller coaching (LØFT) er udviklet af den amerikanske psykoterapeut Steve de Shazer og videreudviklet af bl.a. hans kone, Insoo Kim Berg. Grundideen er ud fra en

kortidsterapeutiske tilgang, at problemorienterede samtaler skaber problemer, mens løsningsorienterede samtaler skaber løsninger. Derfor søger man at udforske løsningsmulighederne frem for selve problemet. Tilgangen er udviklet induktivt gennem samtalepraksis, hvor man pragmatisk har fokuseret på, hvad der virker. Man fandt ud af, at jo mere fokuspersonerne talte om deres problemer, jo mere bekymrede og deprimerede følte de sig, mens jo mere talte om det, de gerne ville, jo mere forhåbningsfulde blev de (Berg, Szabó 2007: 19). Derigennem udviklede Shazer og Berg LØFT, hvor det handler om at skabe de ønskede forandringer ved at fokusere på ressourcer og en ønsket fremtid. Med henvisning til Gergens socialkonstruktionistiske ideer fandt man ud af, at sproget er et afgørende redskab til at skabe disse nye forestillinger og billeder af fremtiden (Ibid.: 19). Fokuspersonen opfattes som ekspert på eget liv og som iderig, kompetent og fleksibel, det handler derfor om at bygge på de iboende ressourcer, hvor man ved at følge nogle simple trin kan klare coachingen effektivt og hurtigt med langvarige resultater (Ibid.: 15). Tilgangen har særligt fokus på ydre forandring og handlinger, som dog efterfølgende kan bringe indre indsigter med sig (Ibid.: 26).

Her er nogle af grundprincipperne:

1. Løsningerne hænger tit ikke sammen med årsagerne til problemet.
2. Når vi taler om problemer bliver vi eksperter på problemer. Når vi taler om løsninger, bliver eksperter på løsninger.
3. Intet problem optræder hele tiden.
4. Hvis det har fungeret én gang, så gør det igen.
5. Hvis det ikke har fungeret, så hold op med det og gør noget andet.
6. Små ændringer kan skabe store forandringer.
7. Fremtiden forhandles og skabes
8. Giv komplimenter og led blidt klienten i den rigtige retning (Ibid.: 20-26).

Således handler det om at vende beklagelser til drøftelse af et vellykket resultat, hvilket understreger: *"...at løsningsfokuseret coaching er en meget målrettet aktivitet, og forudsætningen for dette er at have et klart billede af det nyttige resultat af samtalen mellem coach og klient"* (Berg, Szabó 2007: 35). Dette er i ledtog med gamemaster-modellens fokus på en resurseorienteret kontrakt.

I forlængelse af ovenstående principper knytter der sig særlig tre spørgsmålstyper til LØFT: undtagelsesspørgsmål, mirakelspørgsmål og skalaspørgsmål.

Undtagelsesspørgsmål bygger på princippet om, at intet problem optræder hele tiden. Teknikken handler om at spørge ind til tidspunkter, hvor problemet ikke er til stede, så opmærksomheden flyttes væk fra problemet og frem mod resurser eller løsninger: *"Er der tidspunkter, hvor du ikke har det problem?"*. Man kan også spørge direkte ind til succeser: *"På hvilke områder oplever du, at lykkedes?"* (Moltke, Molly 2009: 169).

Mirakelspørgsmål tager afsæt i en fremtid, hvor problemet væk, fordi der er sket en forandring. Ideen er, at det at kunne forstille sig en ønsket fremtid, selvom det umiddelbart ikke synes mulig, kan sætte problemet i perspektiv og frisætte kræfter: *"Hvis du vågnede op i morgen, og der var sket et mirakel i løbet, så dit problem var forduftet, hvordan ville du så opdage det?"* (Ibid.: 171).

Skalaspørgsmål er med til at nuancere situationer, hvor det bliver meget sort eller hvidt og er hjælpsomt til at få øje for eksisterende resurser og ønsker. Spørgsmålet er bygget op efter følgende teknik: *"På en skala fra 1 til 10, hvor 1 er ikke så godt og 10 rigtig godt, hvor der ud så henne? Hvad har bragt der op på 3 og ikke på 1 eller 2? Hvordan ville det se ud, hvis du var på 5?"* (Ibid.: 172). På denne skabes der fokus på det, der virker og det der ønskes.

I modsætning til anvendelse af nøgleord, så følger LØFT, som anvist, nogle bestemte trin og spørgsmål, der fokuserer på succes og handlekraft. Gamemasterfærdighederne, nøgleord og LØFT kan dog også ses i samspil med hinanden i relation til den konkrete samtale med patienten. Gamemasterfærdighederne skal altid bringes i anvendelse, så der skabes en retning og en afslutning, mens nøgleord kan anvendes til at lytte og få problemstillingen uddybet, og mens LØFT endelig kan anvendes til frembringe succeser og en ønsket fremtid.

LØFT og AI kan minde meget om hinanden med inspirationen fra socialkonstruktionismen og fokuseringen på resurser og en ønsket fremtid. LØFT er dog, som vi har set, mere specifikt rettet mod individuelle samtaler og bestemte spørgeteknikker, hvor AI bruges mere bredt i såvel samtaler som større organisatoriske forandringsprocesser. Jeg vil dog anvende begrebet om heliotropi som en fællesbetegnelse for et resursefokus og et positivt fremtidsbillede, der gør sig glædende i både LØFT og AI.

Filosofisk hermeneutik og dialog

Den filosofiske hermeneutik

Hans-Georg Gadamer søger med sin filosofiske hermeneutik at afdække omstændighederne for, at fortolkning og forståelse kan finde sted; sagt på en anden måde interesserer den filosofiske hermeneutik sig for at forstå forståelsen. Gadamer bygger videre på Martin Heideggers ontologisering af den hermeneutisk cirkel, hvor man som fortolkende og forstående væsen altid allerede er kastet ud i verden, hvorved forståelsen bliver en del af fortolkeren selv (Gulddal, Møller 1999: 31). Den hermeneutiske cirkelbevægelse bliver således en uendelig pendulering mellem ens forståelseshorisont (delen) og historiens horisont (helheden), man ønsker at forstå. Hermeneutikken går fra traditionelt set at have omhandlet fortolkning af tekster til omhandle forståelse af væren: *”Forståelse er selve det menneskelige livs oprindelige væremåde”* (Gadamer 2007: 248).

Forståelsen er på den måde hele tiden med os, og det er derfor umuligt at forstå noget uafhængigt af ens egen forståelse. Forståelsen bliver så at sige første princip, og noget der hele tiden overskrider og finder sted bag om ryggen på subjektets metodiske kontrol. Gadammers hermeneutik er et opgør mod åndsvidenskabernes metodiske og objektive videnskabssyn og hans hovedværk *”Sandhed og Metode”*, som følgende udlægning tager afsæt i, er alt andet end en metodelære, hvad titlen måske godt kunne indikere. Det er snarere et udtryk for at sandhed går forud for metoden. Sandheden om en sag er indlejret i den historiske sammenhæng, som en dialog mellem fortid og nutid, der ikke kan bringes til endegyldig afslutning (Gulddal, Møller 1999: 34-36).

Virkningshistorie

Ovenstående hænger sammen med det Gadamer kalder det virkningshistoriske princip, som betyder, at forståelsen og sandheden er knyttet til den historiske situation, vi virker i. Princippet er grundlaget for at forstå den hermeneutiske situation, som er en erkendelse af, at alt det vi forstår, bygger på hidtidige erfaringer. Samtidig siger Gadamer, at virkningshistorien bestemmer for, hvad der værd at undersøge og stille spørgsmål til. Han beskriver det således i forhold til at undersøge fænomener: *”... ja vi glemmer faktisk hele sandheden om dette fænomen, hvis vi antager det umiddelbare fænomen for at være hele sandheden”* (Gadamer 2007: 286). Selvom om man gør op med visse traditioner, så er der stadig noget, der påvirker vores måde at se tingene på i dag, og hvad der træder frem for os, og hvad vi finder interessant at undersøge. Vil man forstå en sag eller et fænomen, må man også forstå historiens påvirkning på det: *”...man lærer at forstå sig selv sig*

selv bedre samt at anerkende, at virkningen af denne virkningshistorie er på færde i al forståelse, hvad enten man er sig dette direkte bevidst eller ej. Hvis virkningshistorien fornægtes i naiv tro på metoden, kan følgen i øvrigt også blive en faktisk deformation af erkendelsen” (Ibid.: 287). Man bliver på den måde nødt til at gøre sig det virkningshistoriske princip bevidst, hvis man vil gøre sig bevidst om den hermeneutiske situation. Det betyder dog ikke, at man kan blive fuldstændig bevidst om virkningshistorien, da historien aldrig kan blive gennemsigtig for en. Enhver situation og ethvert udsyn indbefatter implicite blindheder og begrænsninger (Ibid.: 288). Mennesket er således grundlæggende et historisk væsen, der dels selv har en bevidsthed om historien og dels har historiens selv en form for bevidsthed, som er tilstede uafhængigt af det enkelte subjekt (Riis, Birkelund 2014: 45).

Ligesom Gergen er Gadamer blevet kritiseret for moralsk relativisme, da der ikke findes endegyldige sandheder eller moralske regler hans filosofi. Imidlertid vil moralen og sandheden netop altid være knyttet til historien, hvorfor enhver moral og sandhed ikke på samme måde er mulig i hermeneutikken, som den synes at være socialkonstruktionismens ide om rekonstruktion. Det skyldes at historien og kollektivet altid vil give et modspil og have en korrigerende funktion i forhold til hvilken moral og sandhed, der er mulig i et hermeneutisk perspektiv.

Dette fokus på historien betyder også, at man i den hermeneutiske samtale vil være mere optaget af samtalepartnernes historiske erfaringer og indtryk, end det umiddelbart gør sig gældende i det socialkonstruktionistiske fokus på fremtidspotentialer, hvilket hænger sammen med det at have fordomme.

Fordomme

Den enkeltes bevidsthed om historien knytter sig til Gadamer's begreb om forforståelser eller fordomme, som anvendes synonymt. I Gadamer's optik er fordomme produktive forstået på den måde, at selve grundvilkåret for forståelse er, at det tager afsæt i noget kendt. Det betyder ikke, at vi er lukket ind i en subjektiv eller lukket horisont, men at vi med afsæt i det kendte har mulighed for at forholde os åbne og revidere vores opfattelser (Ibid.: 40). Fordomme er således et eksistentielt og historisk anliggende, fordi de hele tiden er med os i mødet med omgivelserne. Hermeneutikken opfordrer til en åbenhed i mødet med den anden, hvor ens forståelseshorisont kan blive pirret og overrasket af nye indsigter i dialogen. Åbenheden og modspillet i mødet er på den måde en forudsætning for, at der sker refleksion over egne fordomme. Gadamer skriver, at man må spille

sine egne fordomme ud, hvilket også muliggør, at den anden spiller sig ud. Samtidig er den første af alle hermeneutiske betingelser er, at noget taler til os, hvilket principielt kræver en suspension af egne fordomme (Gadamer 2007: 285). Han skriver videre: *"Den menneskelige tilværelses historiske bevægelighed er kendetegnet ved, at den ikke er bundet til et bestemt ståsted og derfor heller ikke besidder en fuldstændig lukket horisont. Horisonten er tværtimod noget, som vi vandrer ind i, og som vandrer med os. Horisonten forskyder sig for den, der bevæger sig"* (Ibid.: 290). Indsigten i at horisonten, vi vandrer i, der en bevægelig fremfor endegyldig størrelse, åbner således op for, at vores fordomme ligeledes kan lade sig bevæge, hvilket imidlertid kræver et møde med en anden og en sag i samtalen.

Horisontsammensmeltning

Begrebet horisont har dermed en dobbeltbetydning. På den ene side har subjektet sin egen fordomshorisont, der relaterer til vedkommendes særlige erfaringer, og som gør, at man aldrig kan træde ind i den andens perspektiv og forstå det helt (Riis, Birkelund 2014: 42). Samtidig udspringer denne fordomshorisont af den fælles historiske horisont. Med denne indlejring i en fælles historie problematiserer hermeneutikken, at subjektet er uafhængigt og særegen, da den historiske og kulturelle indlejring netop danner grundlag for vores fortolkningsmuligheder. I dialogen bevæger vi os derfor indenfor en fælles horisont, hvor der knyttes an til en fælles sag og fælles spørgsmål, der i kraft af historien engagerer samtalepartnerne. Dette er således en beskrivelse af Gadamer's begreb horisontsammensmeltning, hvor to fordomshorisonter netop søger at finde ind til og gøre sig forståelig på en fælles sag, som er selve betingelsen og grundstrukturen i dialogen (Ibid.: 43). En vellykket samtale kendetegn er, at det forener samtalepartnerne i et nyt fællesskab i relation til sagen: *"At komme til forståelsen i samtalen er ikke blot at spille sig ud og at sætte sig eget synspunkt igennem, men en forvandling hen imod det fælles, hvor man ikke forbliver, hvad man var"* (Gadamer 2007: 359). Forståelsen er derfor hverken noget rent subjektivt eller objektivt, men et resultat af mødet mellem parternes forståelseshorisonter og sagens historiske horisont, der igennem horisontsammensmeltningen kan udvide såvel den enkeltes som den historiske horisont. Med Gadamer's fokus på historien, horisontsammensmeltningen og sagen trækker han på såvel Platons dialoger som Hegel's anerkendelsestradition, hvor dialektikken i mødet spiller en afgørende rolle for menneskets tilblivelse og forståelse.

Sproget og sagen

Ud over at være et historisk væsen er mennesket således også et sprogligt væsen: *"Det er sproget som midte, der, idet det er relateret til det værende som helhed, alene formidler menneskets endelighed og historiske væsen med sig selv og med verden"* (Ibid.: 431). Mennesket er et endeligt sprogligt væsen, og værenserfaringen er omgrænset af sprog. Den sproglige proces og forståelsen lader sig imidlertid ikke styre: *"At komme til forståelse, eller ikke at gøre det, er som en hændelse, der er overgået os. Således kan vi sige, at noget var en god samtale, eller at det ikke stod under en gunstig stjerne. Alt dette viser at samtalen har sin egen ånd, og at sproget, der føres ind i den, bærer sin egen sandhed med sig, dvs. "afdækker" og lader noget træde frem, som fra nu af er"* (Ibid.: 363). Dette viser, at sandheden er noget bevægeligt, der er relateret til sprogets og historiens vedvarende udvikling. Når vi forstår en sag på en ny måde, kalder Gadamer det derfor en sandhedshændelse (Riis, Birkelund 2014: 46). At forståelsen er en sandhedshændelse, viser os med Gadamers ord, at den egentlige samtale aldrig er den, som vi ønskede at føre, og at vi snarere vikler os ind i samtalen og ikke ved, hvad der kommer ud af den (Gadamer 2007: 363). Dette betyder selvsagt, at samtalen er en uforudsigelig størrelse, som ikke umiddelbart lader sig styre.

Spil og åbenhed

I samtalen må man imidlertid lade den andens synspunkt gælde, ikke for at forstå hans individualitet, men for få at fat på den sagsmæssige mening og berettigelse (Ibid.: 365). Dette hænger sammen med det Gadamer kalder forventningen om fuldkommenhed, hvor man møder den anden med en grundlæggende forventning om, at det vedkommende siger, er sandt og giver mening (Riis, Birkelund 2014: 47). Det er så at sige en tillidsfuld og åben måde at møde den anden på, som er basal for at kunne finde ind til en fælles sag. Dog er der ikke nogen garanti for at komme til nye forståelser i samtalen. Det er ikke noget der kan styres af en metode eller af de involveredes vilje, det er snarere en opfordring til åbenhed og villighed til at møde den andens synspunkt og lade sig overraske i samtalen (Ibid.: 39).

Subjektet har dermed mindre magt over det, der sker i samtalen, end vi måske ellers forestiller os, hvilket kan forklares ud Gadamers spilbegreb, der omhandler: *"...spillets forrang i forhold til de spillendes bevidsthed"* (Gadamer 2007: 104). Spil er et udtryk for den sproglige proces, som vi vedvarende indgår i. Hvis subjektet i disse spil søger at sætte sin egen dagsorden igennem, så ødelægges spillet. I stedet må subjektet indlade sig på spillets gang, og det der sker i den sproglige proces, som i bedste fald er dialogisk, og som kan lade noget træde frem, der skaber nye forståelser.

Der må gives afkald på styring og fastsatte målsætninger, da det hæmmer åbenheden og bevægelighed, som er nødvendig for, at dialogen indtræffer i mødet med den anden og sagen. Forståelsen er på den måde snarere noget, der tilspilles subjektet ved at det gør sig modtagelig i den sproglige proces, end det er noget subjektet aktivt, kan styre.

På samme måde kan den hermeneutiske erfaring med en god samtale heller ikke reduceres til teknik og metode. Med henvisning til Aristoteles vidensformer argumenterer Gadamer for, at hverken den håndværksmæssige viden (techne) eller den teoretiske viden (episteme) kan appliceres i forhold til et givent sagsforhold og møde med den anden. Det handler i stedet om en praktisk-etisk erfaring og viden (phronesis), som man har tilegnet gennem det levede liv og dialogiske sammenhænge, hvor en forståelseshorisont har stået overfor sager og situationer, der ikke på forhånd har kunne lade sig bestemme (Birkelund, Riis 2014: 55). Et møde og en sag kan i et dialogisk perspektiv aldrig lade sig bestemme på forhånd. Phronesis er dermed praksiserfaret og reflektiv handle- og dømmekraft, der udvikler sig vedvarende gennem åbenhed og refleksion over situationserfaringer.

Sygeplejerskerne phronesiske erfaring er således afgørende for at møde patienten i forhold til, hvad der er betydningsfuldt i den konkrete situation.

Dialogbegrebet

Som det fremgår, er dialogen en særlig form for samtale i Gadamers optik. Der gives ikke en samtalemethode i Gadamers dialogforståelse. Det nærmeste vi kommer er, at man må indstille sig på åbenhed og gensidighed i mødet samt beskytte sig mod vanetænkning og vildfarelser ved at holde blikket fast på sagen (Gadamer 2007: 254). Det handler ikke om at styre samtalen et bestemt sted hen, men at holde styr på emnet og finde fælles spørgsmål, så sagen bliver i centrum. Åbenheden er imidlertid helt central erkendelsesmæssigt og etisk i den hermeneutiske dialog i forhold til den mellem menneskelige kontakt og forståelsen: *"Uden en sådan åbenhed overfor hinanden findes der overhovedet ikke noget ægte, menneskeligt bånd. Samhørighed (zueinadergehören) betyder altid også at kunne lytte (hören) til hinanden"* (Ibid.: 342). Det er en etisk indstilling, som minder meget om Løgstrups fordring, hvor vi gensidigt er udleveret til hinanden i vores sameksistens, og hvor vores åbenhed i mødet eller mangel på samme er afgørende for om den anden lykkedes eller ej.

Denne konsekvente påmindelse om åbenhed gør sig også gældende for Gadamer i det at stille spørgsmål. Spørgsmål må stilles ud fra et sokratiske ikke-vidende perspektiv, som er den dialektiske vej til at opnå indsigt: *"Ethvert ægte spørgsmål kræver denne åbenhed; hvis den*

mangler, er det i grunden et skinspørgsmål, uden nogen ægte spørgemening” (Ibid.: 345). I sygeplejerskernes samtaler med patienterne er det ikke tilstrækkeligt med standardspørgsmål eller en særlig spørgeteknik. Man må forholde sig kritisk til egen spørgehorisont og holde spørgsmålet åbent, som en helt grundlæggende del af i den hermeneutiske forståelsesproces. Hermed synes der at være, hvad man kunne kalde en dialogisk fordring, om møde hinanden åbent og tage hinandens meninger og synspunkter alvorligt, jfr. forventningen om fuldkommenhed, ud fra ideen om, at man i dialogen i fællesskab gennem gensidig udforskning kan blive klogere og få en ny forståelse af sagen.

Man kan kritisere Gadammers dialogforståelse for af være et ideal for en samtale, som er svær at opnå. Særligt i en professionel kontekst hvor der ofte er fokus på metode, løsninger, effektivitet og målbarhed. Men på den anden side siger idealet også noget grundlæggende om vores måde at omgås på; hvis vi mødes med lukkethed, fastlåste fordomme, positioneres på en bestemt måde, bliver overset eller overhørt, så reagere vi. Dermed bliver Gadammers ideal om åbenhed noget vi uundværligt bringer ind i mødet (Birkelund, Riis 2014: 38). Dette vil Løgstrup supplerende argumentere for med henvisning til vores gensidige selvudlevering i mødet:” *...at vise tillid betyder at udlevere sig selv. Derfor reagerer vi så voldsomt, når vor tillid misbruges, som det hedder – selvom det ikke har været meget, der har stået på spil” (Løgstrup 2008: 18). Når vi indgår i spil, er der således altid noget på spil, som potentielt er sårbart, fordi vi udleverer os til hinanden og viser hinanden tillid og åbenhed. I den forstand er det et etisk grundfænomen, at vi er afhængige af hinanden i mødet, men også at vi har magt og ansvar i forhold til, hvordan vi møder den andens selvudlevering.*

Den filosofiske praksis

Den filosofiske praksis kan relateres tilbage til Sokrates, som gik rundt i Athen og gennem sin kritiske spørgen hjalp borgerne til at undersøge og blive mere afklaret om deres måde at leve deres liv på. I Sokrates forsvarstale lyder det således: ”*...der findes faktisk ikke noget større gode for mennesket end hver eneste dag at diskutere, hvad det vil sige at være et ordentligt menneske, eller alle de andre temaer, I har hørt mig tale om, når jeg undersøgte mit eget og andres liv: Vores liv er kun værd at leve, når det har underkastet sig kritisk undersøgelse” (Platon 2009: 116).*

Selvom Sokrates var mere kritisk i sin spørgen, end den nyere filosofiske praksis, så illustrerer citatet på mange måder essensen af den filosofiske praksis, som er en proces, der understøtter, at

samtalepartnerne får en ny forståelse af den sag, der tales om (Ziethen 2014: 313). På den måde minder den filosofiske praksis meget om Gadammers hermeneutiske dialog. Forskellen lægger dog i, at i den filosofiske praksis, der er det gæsten, den der søger hjælp hos den filosofiske praktiker, der starter med at bringe sit anliggende frem. Gæsten spiller med hvide brikker, som Gerd Achenbach beskriver det med henvisning til skakspillet (Lindseth 2011: 142). Samtidig er den filosofiske praksis også i højere grad præget af forskellige (metodiske) indstillinger til samtalen.

Den nyere filosofiske praksis er netop udviklet af den førnævnte tyske filosof Gerd Achenbach, som et modstykke til videnskabelige hjælpediscipliner, der forsøger at afhjælpe mennesket med dets problemer, og dermed behandler mennesket som et tilfælde af noget alment. Achenbach mente i stedet, at fokus i samtalen må være den enkelte og dets selvfortælling. Samtidig mente han, at filosofien gennem 1900-tallet var blevet for akademisk og til subtile diskussioner mellem fagfilosoffer, hvorved filosofien mister sin relevans for det enkelte menneske. Derfor var det Achenbachs bestræbelse gennem filosofisk praksis at føre filosofien tilbage til sit sokratiske udgangspunkt, hvor samtalen går ud på, at vi i fællesskab bestræber os på at få den sag, der tales om til at vise sig på en ny og mere forståelig måde (Ziethen: 314).

Achenbach motto er, at man i hans filosofiske praksis får med ham at bestille, hvilket viser, at både gæsten og den filosofiske praktiker selv spiller sig ind i sprogets åbne midte og dialogen for at forstå sagen. Dette hænger sammen med, at den mening der kommer frem i samtalen ikke kan reduceres til at være et intersubjektivt sprogspil (socialkonstruktionismen) eller en subjektiv meningskabelse (socialkonstruktivismen), da sagens historicitet altid er et udtryk for noget mere og andet, end det den enkelte eller det konkrete fællesskab giver udtryk for (Ibid.). Derfor har gæsten heller ikke et særligt ejerskab til den sag, der tales frem, da den er udtryk for noget fælles menneskeligt, som man i fællesskab kan blive klogere på.

Siden har den filosofiske praksis udviklet sig i Norden gennem henholdsvis Anders Lindseth i Norge og Finn Thorbjørn Hansen i Danmark. Sidstnævnte har særligt med værket "At stå i det åbne" vundet indpas blandt fagprofessioner så som lærer, pædagoger og sygeplejersker. Hansen er med afsæt i fænomenologien og hermeneutikken kritisk overfor den metodiske tilgang til fagene og fokuserer på, hvordan de fagprofessionelle kan undres og gøre sig mere forståelige på de sagsindtryk, de oplever i praksis. Hansen mener, at det igennem i sådant fokus bliver muligt at komme i kontakt med en berørthed i forhold til sagen, som gør, at de fagprofessionelle kan agere ud fra denne berørthed og ud fra et nærvær i forhold til, hvad situationen i praksis kalder på. På denne

måde kan en objektiv-faglig og subjektiv-personlig overskrides til fordel for en eksistentiel-faglig erfaring af sagsforholdet (Ibid.: 319). Anders Lindseths position, som jeg har valgt at tage afsæt i, er mere rettet mod den enkelte og dennes livssituation i samtalen. Han er ligesom Hansen interesseret i at skabe et rum i samtalen, hvor det livsindtryk, som sagen har gjort på den enkelte kan bringes til udtryk og forståelse. Lindseth er elev af såvel Achenbach som Gadamer, og hans erkendelsesmæssige afsæt kan beskrives som hermeneutisk, da han forstår menneskets væren som en vedvarende fortolkning af sig selv og sin situation (Ibid.: 315).

Når vi bliver syge på livets vej

Følgende udlægning tager afsæt i Lindseths tekst ”Når vi bliver syge på livet vej – en udfordring for filosofisk praksis”. Indledningsvis henviser Lindseth til Hippokrates tanker om, at trøsten er en central forudsætning for lægens øvrige behandlende og helbredende gerning. Dette er ud fra tanken om sygdom kan forstås naturfilosofisk som en ubalance i kroppen, hvorfor det bliver lægens opgave at understøtte kroppens naturlige tendens til selvhelbredelse. Her får trøsten af afgørende betydning, da kroppens selvhelbredende kræfter begrænses, hvis vedkommende er i uligevægt eller oprørt (Lindseth 2011: 139). Lindseth opfatter således trøst som et centralt aspekt i den filosofiske praksis, som en livgivende -og opretholdende magt, hvor vi kan blive hele igen og genvinde tillid og håb i den andens nærvær. Hermed mener han, at trøsten er en værensmagt i vores tilværelse, som Løgstrup ville kalde en spontan og suveræn livsytring (Ibid.: 165). Samtidig tager han afsæt i den græske tanke om livet som en farefuld vej. Det bliver således den filosofiske praksis’ opgave at skabe et trøstende opmærksomhedsrum, hvor der kan reflekteres over vores færd på livsvejen (Ibid.: 140).

I relation hertil mener Lindseth, at sygdomserfaringen skal genvindes som en vigtig livserfaring. Dels fordi der ikke gives plads til, at den enkelte kan udtrykke sine sygdomserfaringer indenfor den dominerende medicinske sygdomsforståelse, hvor sygdom snarere ses som en erfaring, vi ikke skulle have haft, og som derfor risikere til at blive til en kamp eller en flugtbevægelse. Og dels fordi der hermed ikke gives plads til, at man kan gøre sig forståelig på og blive forsonet med det uforsonlige og ugennemskuelige i sygdomserfaringen (Ibid.: 162-163).

Med følgende henvisning til Løgstrup, mener Lindseth, at det afgørende spørgsmål i den filosofiske praksis, hvordan man tager imod den andens udtryk: *”På hvor mangfoldigvis kommunikationen mellem os end arter sig, den består altid i at vove sig frem for at blive imødekommet. Det er selve*

nerven i den, og det etiske livs grundfænomen” (Ibid.: 144/Løgstrup 2008: 27). Derfor handler det først og fremmest om for den filosofiske praktiker at skabe et: *”...et opmærksomhedsrum, som inviterer gæsten til at bringe sit anliggende frem. Den eller de, som træder ind i filosofiens rum, må føle sig velkommen, frem for alt til at udtrykke sig*” (Lindseth 2011: 141). Samtalen bestræbes på at holdes åben. Derfor søger man hverken efter simple forklaringer eller spørger ind til problemer, da det hæmmer muligheden for bevægelse i samtalen, og da gæsten kan føle forpligtet sig på at have et ”rigtigt” problem (Ibid.: 142). Lindseth skelner endvidere mellem problemer, der kan løses, problemer der opløses og problemer, der er en præmis for det levede liv. Således anser han ikke alle problemer som noget, der kan løses, men snarere som noget man må forsøge at forstå og ideelt ”slutte fred med”, så man kan leve i samklang med grundvilkår som fx kronisk sygdom, tab og sorg (Ziethen 2014: 316). Den filosofiske praktiker starter samtalen med en invitation, der viser, at gæsten er fri til at udtrykke sig.

For Lindseth er det afgørende derfor ikke så meget den filosofiske praktikers handling som hans holdning. Denne holdning handler om modtagelighed og lytten i forhold til gæstens udtryk, da det er herigennem, at: *”...vores tale vinder genklang og får lov at klinge ud*” (Lindseth 2011: 143). Vi kan høre tingene på en ny måde, som kan være overraskende eller give ordene ny fasthed (Ibid.). Det afgørende for den filosofiske praktiker bliver således at gøre sig modtagelig over for gæstens udtryk, så vedkommende kan blive hørt og høre sig selv: *”Det er denne modtagelighed for berøring, som åbner opmærksomhedsrummet og muliggør den livsbevægelse, som frisætter kræfter*” (Ibid.: 144). Pointen er dermed, at det i sig selv er hjælpsomt at blive lyttet til og hørt af et andet medmenneske, der åbner sin opmærksomhed for, hvad den anden har at fortælle.

Lindseth beskriver, trods sit fokus på den filosofiske praktikers holdning, følgende metodiske skridt til at holde dialogen åben, hvor han på pragmatisk vis låner begreber fra fænomenologen Edmund Husserl:

- Epoché – afstå fra forhåndsviden og lade gæstens udtryk gøre indtryk ubeskyttet, åbent og uden kategorisering. Den filosofiske praktiker skal således ikke forvente at gæsten fremlægger et problem, der mangler en løsning.
- Eidetisk reduktion – tilbageføre gæstens udtryk gennem eget indtryk og de landskaber og den anskuelighed, der opstår i det sagte. Dette kan give en oplevelse af fortrolighed og forbundethed med gæsten. Hvis gæsten ikke oplever sit udtryk mødt, er det afgørende, at den filosofiske praktiker er åben og kan skabe nye bevægelser i det oplevede indtryk.

- Transcendental reduktion – tilbageføre gæstens udtryk til sagen, der er i spil – den uomgængelige livstematik. Sagen er ikke et på forhånd givet tema, det er noget, der opstår i gæstens udtryk, som et resultat af vedkommendes livssituation. Samtalen bliver dialogisk og treleddet i form af person A, gæsten, og person B, den filosofiske praktiker, der sammen udforsker en fælles sag og finder ord og beskrivelser, der kan indfange forståelsen af den levede erfaring, som ideelt set giver en bedre livsorientering (Ibid.: 144-152).

Når Lindseth låner begreberne fra Husserl, er det, for mig at se, for at understrege vigtigheden af ikke at gå for hurtigt frem i samtalen, men at give plads til at være en tålmodig lytter. Den filosofiske praktikers mulighed for at lade udtrykket gøre indtryk er uløseligt forbundet med dennes egen fordomshorizont, som igen er knyttet til en fælles historisk sag, der engagerer samtalepartnerne i dialogen.

På baggrund af Lindseth og Gadamer's fælles hermeneutiske og dialogiske afsæt vil jeg i det følgende referere til den hermeneutiske dialog, som en fællesbetegnelse for deres samtaleforståelse. Jeg vil ligeledes bruge ordene samtalepartnere og den anden om de involverede i dialogen for ikke at bruge for mange synonyme og forvirrende begreber. Lindseths supplement til Gadamer handler fortrinsvis om sygdomserfaringen, trøsten, fokus på den individuelle samtale samt den metodiske indstilling, som vil være centrale temaer i diskussionen af samtalen i Aktiv Patientstøtte.

Diskussion

Diskussionen er bygget op i fire hoveddele. I den første forholder jeg Gergens socialkonstruktionisme til Gadamer's filosofiske hermeneutik på teoretisk og overordnet niveau, da de er grundlaget for de forskellige samtaletyper i indeværende speciale, henholdsvis coaching og dialog. Dernæst vil jeg diskutere, hvilke teoretiske og praktiske konsekvenser henholdsvis den coachende tilgang med afsæt i gamemaster-modellen og den hermeneutiske dialog med sit åbne afsæt har for mødet med den anden i samtalen. Den tredje del omhandler en diskussion af LØFT, der har fokus på løsningsmuligheder i forhold til sygdomserfaringen og Lindseths filosofiske praksis, der har fokus på trøsten og sygdomserfaringen som en vigtig erfaring, der er en præmis for det levede liv. I den sidste del forholder jeg den coachende tilgangs fokus på samtalen som et teknisk og håndværksmæssigt anliggende til den hermeneutiske fordring om dialogens åbenhed, som en etisk og levet erfaring. Under de tre sidstnævnte dele vil jeg inddrage udsagn fra sygeplejerskerne,

konsulenterne samt i særligt grad fra interviewene med patienterne, der vil være med til at nuancere og aktualisere diskussionen.

Socialkonstruktionisme versus filosofisk hermeneutik

Forståelsen som historisk betinget

Såvel Gergens socialkonstruktionisme som Gadammers filosofiske hermeneutik kan ses som et opgør med oplysningsidealet, hvor subjektets egen fornuft tillægges afgørende betydning. Som belyst har sproget og den historiske-kulturelle sammenhæng, og den iboende fornuft, en afgørende betydning i Gergen og Gadammers respektive projekter. Dette er ikke ensbetydende med, at subjektet ikke har nogen fornuft i Gadammers optik. Subjektets fornuft og væren er blot betinget af den historiske og kollektive overlevering, som sætter sig igennem den enkelte. Gergen taler om, at vi går fra ”mentale processer” til ”relationelle processer”, dels fordi det er en mere hensigtsmæssig og social ansvarlig konstruktion, som vi opfordres til at dyrke og se potentialet i, og dels fordi vores sprog med henvisning til Wittgensteins sprogspil er socialt og handleorienteret frem for at være mentale billeder af verden. Dermed synes subjektet umiddelbart ikke at have en fornuft eller en fordomshorisont, der ligger udover sprogets sociale handleanvisninger. Gergens argument er, at denne konstruktion, gør, at vi kommer ud af den hermeneutiske cirkels uendelighedsspiral, hvor vi aldrig helt forstår hinanden. Dette vil jeg se nærmere på i afsnittet.

Imidlertid er der som sagt sammenfald i forhold til, at mennesket er et sprogligt og historisk væsen, der igennem dialog med omverdenen kommer til nye forståelser af den. Opfordringen til dialog som måden, hvorpå man udvider horisonten eller sprogspillet, er tydelige hos dem begge. Ligesom denne udvikling som udgangspunkt kræver en åbenhed og en villighed til at flytte sig i mødet med et andet synspunkt. Sandheden og forståelsen er dermed også noget bevægeligt i den forstand, at den er relateret til sproget og den historisk-kulturelle udvikling. Der findes således ved første øjekast ikke nogen forståelse eller forandring, der er løsrevet fra sproget eller historien.

Sproglig rekonstruktion – selvsættende subjekt?

Der er dog centrale forskelle i måden at se på sproget og historien. I Gergens optik er erkendelsen af, at der ikke findes en endegyldig sandhed, en opfordring til radikal pluralisme og til at nytænke vore hidtidige erkendelse med henblik på, at vi kan handle på nye, legende og spændende måder. Gergen anfører således, at der i de socialkonstruktionistiske ideer ligger et hidtil overset potentiale

til at konstruere og forhandle nye sprogspil og mulige verdener. Vi er ikke i samme grad bundet til historiens lænker, som vi har antaget. Vi kan dermed i socialkonstruktionismen rekonstruerer sprogets relationelle og praktiske betydninger i en mere positiv retning. Dette eksemplificerer Gergen i casen om ”At ældes positiv”, Cooperrider med det heliotropiske princip samt Shazer og Berg med den løsningsfokuseret tilgang, hvor det vi sprogligt fokuserer på vokser. Der antydes på den måde en ide om, at sproget er et redskab, vi kan bemestre og styre i bestemte retninger, og at vi dermed kan løsrive os fra det historiske sprogbrug. Vi har i højere grad frihed til at konstruere vores virkelighed, som vi ønsker den ved at bruge vores sproglige og relationelle praksisser på en mere positiv måde. Problemer kan rekonstrueres til muligheder, som Gergen beskriver det. Der er således et ønske om at gøre op med fortidens sprogbrug til fordel for positive rekonstruktioner.

Socialkonstruktionismen er rettet mod fremtidens muligheder, og sproget er redskabet til at drive denne forandring frem. Med Gergens fokus på at sproget er relationelt og handlekoordinerende synes det dog at være et uafklaret spørgsmål, hvordan denne forståelse og koordination opstår? Hvordan bliver vi enige om at konstruere vores virkelighed på en bestemt måde?

Med henvisning til Argyris og Schön kan man argumentere for, at socialkonstruktionismen udadtil i skueteorien har en intention om radikal pluralisme og åbenhed, mens der indadtil i brugsteorien synes at være en normativitet i forhold at bruge sproget på en positiv måde. På samme måde er der udadtil en intention om det relationelle selv og relationel ansvarlighed, mens subjektet indadtil synes at blive positioneret som ansvarligt og selvsættende, da det ikke er bundet til det historiske sprogbrug, men kan rekonstruere sproget i en positiv retning. Dette er til trods for, at socialkonstruktionismen umiddelbart ikke anser subjektet, som en central aktør i ændringen af sprogspillet eller valget af et nyt sprogspil, fordi det er relateret til den relationelle praksis. Man kan spørge, hvordan forandring i så fald sker, og hvordan går vi fra ét sprogspil til et andet? På den ene side argumenterer Gergen for, at det noget vi i høj grad kan påvirke ved at bruge sprogets kraft og selvforstærkende potentiale. Det tyder på, at det er noget vi aktivt kan vælge ved at insistere på eller vælge et nyt sprogspil – altså et selvsættende og stærkt subjekt. På den anden side argumenterer Gergen for, at sprogspil er socialt og kulturelt bestemt i forhold til den konkrete livsform, hvilket kan tyde på, at subjektet i højere grad forsvinder, og at vi bliver indfanget af et nyt sprogspil. Endelig synes der, trods intentionen om cirkulære tænkning, at blive genindført en kausal og lineær sprogforståelse ud fra de heliotropiske princip, hvor det der fokuseres på vokser og er selvforstærkende, hvilket igen antyder, at subjektet har mulighed for at se og anvende sproget potentiale og bruge det positivt, så det på pragmatiske vis kan skabe energi og vækst i den konkrete

situation. Hermed virker der til at være uoverensstemmelse mellem teoriens umiddelbare intentioner i skueteorien i form af radikal pluralisme, det relationelle selv og den cirkulære tænkning, og brugsteoriens bagvedliggende antagelser, hvor subjektet synes at blive positioneret som ansvarligt og selvsættende i forhold til sit sprogbrug, fordi det kan vælge at bruge sprogets kausale og heliotropiske virkemidler. Samtidig mangler der et konsistent svar på, hvilken rolle subjektet indtager samt hvordan vi kommer til nye forståelser. Er sproghandlingen i form af nysgerrighed og legen med alternative og positive udtryk nødvendigvis ensbetydende med, at man har forhandlet sig frem til en ny forståelse? Dette uafklarede spørgsmål omkring subjektets rolle i forståelsesprocessen kan også være baggrunden for, at den systemiske tænkning inddrager Maturanas socialkonstruktivisme, da subjektet her genindføres ud fra ideen om, at subjektet gennem sin egen indre meningsstruktur kobler sig på den ydre verden.

Horisontbegrebet – betinget og svagt subjekt

I Gadammers filosofiske hermeneutik er sproget og historien derimod uløseligt forbundet. Mennesket har historisk producerede fordomme, som er grundlaget for forståelsen; at det må tage afsæt i noget kendt. Forståelsen er dermed betinget af fortiden, og forforståelsen er et eksistentielt fænomen, der hele tiden er med os, og vi kan ikke udelukkende vælge, hvordan vi bringer den i spil i mødet. Vi kan således ikke afkoble os fra vores forforståelse gennem positive rekonstruktioner i Gadammers optik. Det er kun på et teoretisk niveau, at vi suverænt kan vælge, hvordan vi bringer vores forforståelse i spil. Gergens ser på den måde bort fra det historiske aspekt med ideen om positive rekonstruktioner. Horisonten er noget vi vandrer i og som vandrer med os, som Gadamer udtrykker det. Denne historiske indlejring gør, at vi som historiske væsener samtidig søger at gøre os forståelig på historien, som vi selv er en del. Hermed nedbrydes det klassiske skel mellem subjekt og objekt i Gadammers hermeneutik, fordi det ikke er muligt adskille forståelsen fra historien (Riis 2006: 20). I såvel Gergens uklarhed i forhold til subjektets rolle som i Maturanas syn på subjektet, synes der at blive indført en subjekt-objekt-distinktion, hvor subjektet aktivt kan rekonstruere eller koble sig på verden (det derude) afhængigt, hvad der giver mening for vedkommende.

Heroverfor er grundlaget for en revidering af forforståelsen og nye indsigter i hermeneutikken, dialog og horisontsammensmeltning, hvis omdrejningspunkt er, at to fordomshorisonter udforsker en fælles sag, et fælles historisk mellemværende, der netop har sin aktualitet i kraft af historiens horisont. Det er dog ikke en bevægelse subjektet bevidst kan styre. Sproget har sin egen ånd og den

forståelse, som den sproglige bevægelse bærer frem, er en hændelse, noget der sker og overrasker os i mødet, som er udenfor subjektets metodiske kontrol. Det er således et udtryk for det Gadamer kalder spillets forrang i forhold til de spillendes bevidsthed, hvilket henviser til, at dialogen ikke er noget vi fører, den fører snarere os. Nye forståelser og dialogen kan dermed ikke dirigeres eller tvinges frem. Vi må indlade os på dialogens egen bevægelse for at den ikke ødelægges, og vi ved således ikke på forhånd, hvad der kommer ud af en sådan samtale. Dette betyder, at vi på sin vis må vente på, at dialogen og forståelsen kommer til os. Sproget er således ikke et sprogspil man kan rekonstruere, da den sproglige proces har sin egen ånd. En forhåndsbestemt dagsorden fx med fokus på positive rekonstruktioner vil således hindre muligheden for, at der findes ind til en fælles sag, som frit kan udforskes, hvorved dialogen og nye forståelser kan opstå. Det vil hindre den fundamentale åbenhed, som skaber kontakt, samhørighed og muligheden for at opgive eget ståsted for at lade sig gribe af sagen. Subjektet må dermed afstå fra at sætte sin egen fastsatte dagsorden i gennem til fordel for en fælles udforskning, hvor man sætter sine forforståelse på spil.

Man kan således spørge om subjektets mulighed for aktivt at gøre en indsats ikke forsvinder i Gadamer's hermeneutik, når vi blot må vente på, at dialogen og forståelsen indfinder sig? Jeg vil dog med afsæt i Lindseths metodiske indstillinger argumentere for, at subjektet i nogen grad godt kan indstille sig på dialog. Lindseths hovedspørgsmål i sin tekst er netop, hvordan man kan gøre sig åben og modtagelig overfor den andens udtryk, hvor man må afstå fra forhåndskategorisering, lade den andens fortælling brede sig ud, og spille sig selv ind i dialogen med egne ord og beskrivelse i den fælles udforskning af sagen. Han påstår ikke, at der er let opgave, men at det som samtalepartner i høj grad handler om at gøre sig fortrolig med sine egne indtryk, åbenhed og lydhørhed gennem dialogisk praksis, hvilket er i ledtog med Gadamer's henvisning til, at samtalen er en phronesisk erfaring. Selvom man kan argumentere for, at jeg herved nedtoner det radikale i Gadamer's tænkning ved at fremhæve, at subjektet kan vælge en indstilling til mødet, som er befordrende for dialogen, så vil jeg stadig holde fast i hans pointe om, at dialogen og forståelsesprocessen ikke kan styres af et stærkt subjekt eller ved at insistere på en bestemt måde at samtale på. Sproget har sin egen ånd, og forståelsen er snarere noget, der sker med os.

Derfor vil jeg med Lindseths supplement til Gadamer argumentere for et svagt subjekt i dialogen, der igennem sine erfaringer med åbenhed og modtagelighed kan indstille sig på dialogen, selvom disse erfaringer er betinget af den fælles historiske horisont. Subjektet har derfor også mulighed for at vælge for noget andet i kraft dets erfaringer. Imidlertid kan subjektet, som nævnt, ikke suverænt bestemme hvilke dele af forforståelsen, der bringes i spil eller bemestre den sproglige proces,

hvorfor dialogen samtidig er noget, vi må overlade os til og vente på sker. Forståelsen er snarere noget, der tilspilles subjektet gennem åbenhed og modtagelighed over for det, der sker i sproget åbne midte. Mit argument er således, at man som subjekt gennem sine erfaringer godt kan invitere til dialog, men at dialogen først sker i mødet med den anden, hvilket er en bevægelse man ikke kan kontrollere. Subjektet kan dermed ikke alene kan ansvarliggøres for den sproglige proces eller manglende fornuft, da det er et fælles dialogisk og mellemmenneskeligt anliggende.

Sagen som mellemværende

Den retning der gives, er at finde ind til fælles spørgsmål, hvormed engagementet og udforskningen af sagen holdes i centrum. I gadamersk må vi indlade os på dialogens bevægelse, lytte og opfordre til uddybning af hinandens synspunkter samt udfordre disse gennem åbne ikke-vidende spørgsmål. Når vi indlader os på en sådan åben udveksling, kan vi ikke forblive i vores egen lukkede horisont jfr. horisontsammensmeltningen, og vi får mulighed for at komme i et nyt forståelsesforhold til sagen, som ikke er noget forudbestemt, men noget der opstår i mødet. Her er ideen ikke at styre imod en bestemt positiv rekonstruktion, men at finde et fælles mellemværende, som kan danne ståsted for den videre dialog. Dialogen og mødet kan karakteriseres som en tålmodig pendulering mellem det, der er fortroligt i form af min forforståelse, og det, der er fremmed, fordi det ikke er kendt endnu (Riis 2006: 150). Mødet er på den måde at tilnærme sig den anden og en ny forståelse.

Når Gergen kritiserer hermeneutikken for at være en uendelighedsspiral, hvor man aldrig helt forstår hinanden, så har han på den ene side ret i, at man aldrig forstår den andens anderledeshed, da vi ikke har fuldt adgang til den andens fordomshorisont, men på den anden side overser han det hermeneutiske omdrejningspunkt, nemlig sagen – det fælles historiske mellemværende, som er det, man ønsker at forstå. Vi er således ikke indespærret i vores egen horisont, som Gergen antyder, og forståelse hos Gadamer er netop ikke at forstå præcis, hvad den anden tænker. Det er derimod en proces i mødet, hvor ens fordomshorisonter gennem tilnærmelse og udveksling af hinandens synspunkter smelter sammen i en ny forståelse af sagen, der tales om. Det at Gergen synes at overse sagen, som et helt centralt relationelt aspekt og omdrejningspunkt i forståelsesprocessen, kan være årsagen til det manglende sammenhængende svar på, hvilken rolle subjektet indtager, samt hvordan forståelsen gestalter sig. Det at skabe positive rekonstruktioner, som er handlingskoordinerende, bringer i Gadamers optik ikke i selv nye forståelser med sig i sig, hvis der ikke er sket en egentlig

gensidig udforskning af en sag. Man kan således argumentere for, at Gergen mangler et dialogbegreb, der forklarer, hvordan vi rekonstruerer vores erfaringer.

Subjektets positionering som svagt, sprogets egen ånd og forståelsen som en hændelse står således overfor socialkonstruktionismens mere selvsættende subjekt og sprogspillet som et praktisk, rekonstruerende redskab. Imidlertid kan man også argumentere for at Gergen og Gadamer har to forskellige projekter, trods deres fælles fokus på sprog, åbenhed og sandheden som noget bevægeligt. Hvor man kan argumentere for, at hermeneutikken har fokus på at blive klogere på sagen, som et historisk mellemværende, så kan man argumentere for, at socialkonstruktionismen er interesseret i fremtiden og skabelsen af mulige verdener ved at rekonstruerer hidtidige forståelser.

Gergens syn på forandring synes også at bære præg af, at det sker ved bryde med den eksisterende mangeldiskurs, hvor sprogets potentiale ikke bliver udnyttet. Hermed kan man få det indtryk, at forandringer sker i sådanne nybrud igennem en legende og positiv tilgang til ordene. Hvorimod forandringer i Gadamers forståelse er et led i en sammenhængende og kontinuerlig fortolknings -og forståelsesproces. Godt nok er forståelsen en hændelse, noget der sker med os og overrasker os, men det er altid noget, der bygger på vores hidtidige erfaringer.

Delkonklusion

I dette afsnit har jeg argumenteret for, at der er uklarheder i socialkonstruktionismens positionering af subjektet i forhold til sproget og forståelsesprocessen. På den ene side forsvinder subjektets påvirkning, fordi det er indlejret i de sproglige og relationelle praksisser, og på den anden side positioneres subjektet som ansvarligt og selvsættende, da det har mulighed for at bruge og styre sproget som et redskab til at skabe nye positive rekonstruktioner, der virker selvforstærkende jfr. det heliotropiske princip.

Jeg har med afsæt i den filosofiske hermeneutik argumenteret for, at subjektet ikke kan løsrive sig fra historien, og at socialkonstruktionismen overser sagen som dialogens og forståelsesprocessens afsæt. Subjektets forståelse er betinget af historien, og det er i dialogen at forståelsen kan revideres. Dialogen og sproget kan imidlertid ikke styres, den må vi indlade os på. Sproget har sin egen ånd og forståelsen er noget, der sker med os. Det dialogiske omdrejningspunkt er den fælles sag, hvor to fordomshorisonter gennem gensidig udforskning kan opnå en horisontsammensmeltning og dermed komme til nye forståelser af sagen. Denne proces kræver en grundlæggende åbenhed i mødet, hvor

forståelsen snarere er noget man tilspilles. Jeg har med afsæt i Lindseths filosofiske praksis argumenteret for et svagt subjekt i dialogen, der igennem sine phronesiske erfaringer kan indstille sig på dialogen, dog uden at kunne styre eller bemestre den sproglige proces.

Systemisk coaching versus hermeneutisk dialog

To forskellige spil

De socialkonstruktionistiske ideer er som sagt grundlaget for gamemaster-modellen, som den systemiske coaching tager afsæt i. Coaching er en særlig form for sprogspil, hvor coachen som gamemaster formår, at opererer på et handleniveau i form af spørgsmål og svar, og på et metaniveau gennem kontraktindgåelse, timeout og afslutning. Herunder har man som gamemaster en overordnet forståelse af, hvordan sprogspillet skal spilles, og kan styre det og ændre på formen ved hjælp af ovenstående greb og spørgeteknikker, der fokuserer på de resurser, der er til stede jfr. heliotropiske princip. Coaching betragtes således som en asymmetrisk hjælpesamtale, hvor den ene part søger hjælp og den anden er hjælperen. I coachingen er denne hjælpefunktion præget af målrettethed og effektivitet, hvor coachen holder sig på egen banehalvdel hvorfra samtalen faciliteres gennem gamemaster-færdighederne og spørgeteknikker, der ideelt set fører til forøgede handlemuligheder på den problemstilling, fokuspersonen har medbragt. Gamemasteren styrer samtalen i sprogspillet gennem sine metaovervejelser og spørgsmål, og gameplayeren følger. Ideen med kontraktindgåelse er, at hvis fokuspersonen allerede på forhånd kan gennemskue, hvad vedkommende gerne vil have ud af samtalen, så kan samtalen blive mere fokuseret, hvorved coachen igennem samtalen på heliotropisk vis kan lyse på målet. Derfor skal kontrakten også helst være et udtryk for fokuspersonens resursefokuseret bevægelsesønske, så vedkommende kan gå fra offer til handlekraftig. Samtidig er kontraktindgåelsen også et udtryk for den magtmæssige asymmetri, der er forbundet med den professionelle relation, hvor den professionelle bl.a. får honorar for at hjælpe den anden ud fra en overordnet bestilling eller (politisk) formål (Sønderskov, Willert 2015: 45). I Aktiv Patientstøtte er det konkret, at støtte patienterne til mere egenomsorg og handlekraft, så de får mere livskvalitet og opnår færre indlæggelser. Samtalen bliver således et professionelt redskab til at opnå det ønskede mål.

Heroverfor vil man i den hermeneutiske dialog afstå for sådanne klare kontraktindgåelser, fordi man dermed lader de spillendes bevidsthed sætte dagsorden, frem for at lade spillet (og dialogens mulighed) få forrang. Man søger på forhånd at styre spillet og få vished om, hvad der kommer ud af

samtalen. Det risikerer, at føre vanetænkning og manglende åbenhed med sig. I dialogen er udgangspunktet snarere en uklarhed, som man ønsker at gøre sig forståelig på. Det er således ikke en hjælpesamtale, da det i forlængelse af Achenbachs pointe kan give indtryk af, at den anden skal afhjælpes, og på den måde bliver gjort til et tilfælde af noget alment. Dialogen er en forståelsessamtale, hvor man gennem fælles spørgsmål søger at blive klogere på sagen, som har gjort indtryk på den anden. I en vis forstand kan man sige, at der ikke ville være noget af tale om, hvis den anden på forhånd havde forstået, hvad der skulle tales om (Ziethen 2014: 321).

Subjektets ansvar

Sideløbende kan man argumentere for, at det også er et stort krav at stille til den anden, at vedkommende på forhånd skal kunne gennemskue, hvad målet med samtalen er. Dette illustreres også i sygeplejerskerne spørgsmål om, hvad man skal gøre, når patienten er stille, ikke ved, hvad han vil have ud af samtalen, eller kun vil tale om problemer. Samtidig med at der spørges ind til, hvor meget tålmodighed man skal have med disse patienter, før de udskrives af projektet. Dette kan ses i sammenhæng med Anders Fogh Jensens kritik af coaching i projektsamfundet, hvor subjektet må udvise engagement og forandringsvillighed i forhold til coachens spørgsmål for ikke at blive afkoblet.

I forlængelse af min anke overfor de socialkonstruktionistiske ideer i forrige afsnit synes der i coaching-samtalen at være en forventning om et stærkt subjekt, der uafhængigt af sin forforståelse (og herunder eventuelle frustrationer over at være blevet syg og ikke at kunne finde vej i sproget) kan konstruere samtalsens positive hensigt på forhånd. Selvom den systemiske coaching i skueteorien har videreudviklet sig til at vedkende at spørgsmål ikke er uskyldige, og har fokus på de sproglige og relationelle forhold, så synes der til stadighed at ligge en arv i brugsteorien fra coachingens historik og Gallweys oprindelige fokus, hvor det er fokuspersionens egne uproduktive tænkemåder, som kan minde meget om en manglende evne til positive rekonstruktioner i socialkonstruktionistisk regi, der står i vejen for den personlige udvikling. Det indikeres, at subjektet aktivt kan vælge positive tænkemåde og konstruktioner. Coachen må derfor gennem sine spørgeteknikker hjælpe fokuspersionen med at løsrive sig fra gamle og negative historier (tænkemåder og konstruktioner) således at vedkommende kan realisere sit fulde og handlekraftige potentiale.

Hermed ignoreres noget, som ikke kan ignoreres i Gadammers optik, nemlig forforståelsen, der kan være præget af frustrerede eller sorgfulde erfaringer med sygdommen eller manglende erfaringer med samtale. Subjektet er betinget af sin historiske forforståelse og kan således ikke ansvarliggøres for dets manglende evne til positivt at rekonstruere forståelsen gennem coachens spørgsmål og egendialog. Hermed kan man spørge om subjektet har et egentligt valg og kan stilles til ansvar, når dets handlinger kan forklares med henvisning til fortiden? Som refereret er det ikke subjektet, der styrer spillets gang (sproglige proces) i den historiske udvikling. Vi kan med andre ord i koble os af historien. Det betyder imidlertid ikke, at historien ikke tilspiller os flere muligheder, som dermed giver os mulighed for at vælge og tilskynder ansvarlighed. Igennem det at stille spørgsmål kan vi afkræves et svar, der begrundet valget, hvori der ligger et ansvar (Riis 2006: 144-145). En sådan proces kræver selvsagt en dialog, hvor men gensidigt udveksler synspunkter for at blive klogere på ens mulighed for at træffe valg og tage ansvar. Vores valgmuligheder er således betinget af to grundlæggende fællesmenneskelige vilkår; den historiske sammenhæng, som vi er indfældet i, og at vi bevæger os ind i fælles horisont, som i kraft af en fælles sag muliggør dialogen og nye forståelser.

De tre interviewede patienter giver alle udtryk for, at de er optimistiske af sind, og at man også selv skal ville en forandring. Samtidig siger de, at de nok ikke ville være sket forandring, hvis det ikke havde fået med -og modspil fra sygeplejerskerne i Aktiv Patientstøtte.

Morten: *"Hun har en kanonvenlig måde at spørge på. Men hun har også en måde at spørge på, hvor jeg dengang med de 3 kilo, jeg tog på, tænkte, det kan jeg ikke være bekendt. Hvor hun jagede en kniv i låget på mig. På en god måde – en rigtig god måde. Min gevinst er, at jeg har tabt mig, og at jeg ikke har brugt min medicin mod KOL i tre en halv måned"* (Bilag 4: 8).

Finn, der de sidste tre måneder ikke har haft et KOL-anfald: *"Hun spørger ind til, hvordan jeg har det og kommer nogle gange med nogle nye vinkler på de problemstillinger, som vi har oppe at vende, som fortæller mig, at hun bekymrer sig lidt om min historik eller retter sygdomshistorik"* (Ibid.: 4).

At sygeplejerskerne bekymrer sig, kommer med nye vinkler på problemstillingerne og giver modspil, der overrasker og konfronterer patienternes erfaringer, virker til at være hjælpsomt i forhold til nye forståelses -og handlemuligheder.

Egen banehalvdel eller fælles bane?

Ovenstående eksempel kan tyde på, at subjektets vilje i et hermeneutisk perspektiv er afhængig af den anden og en dialogisk bevægelse, hvor sygeplejersken åbent tilnærmer sig patienten ved at sætte sin forforståelse i spil i form af nye vinkler og konfronterende perspektiver på sagen, hvilket gør, at patientens forforståelse kan blive pirret og revideret i mødet. I det tilfælde hvor hovedvægten lægges på den ene part i samtalen, og hvor coachen bliver på egen banehalvdel, er der ikke tale om en samtale, der kan bibringe nye forståelser i et hermeneutiske perspektiv. Det er derfor ikke muligt at holde sig på egen banehalvdel og sætte sig selv i parentes i dialogen, fordi spørgsmål og svar gensidigt vil påvirke hinanden i den dialogiske relation. Forestillingen om at jeg kan sætte mig i den andens sted og facilitere dennes refleksion uden at medbringe min egen horisont, er en illusion. I gadamersk forstand objektiverer man den anden ved ikke at medbringe sig selv (Gadamer 2007: 365). Derfor er den ægte hermeneutiske dialog kendetegnet ved at være en symmetrisk og ligeværdig relation. Ud fra denne tankegang vil der således være risiko for at tabe patienter på gulvet, der ikke lever op til den coachende tilgangs forventninger om asymmetrisk rollefordeling, positivitet, målrettethed og forandringsvillighed. Ligesom man kan være kritisk overfor om coachende samtaler overhovedet bringer nye forståelser med sig, hvis sygeplejersken som coach ikke aktivt bringer sin egen forståelseshorisont i spil. Det er således et argument for, at den egentlige forståelse er forbundet med, at begge parter spiller sig ind i samtals åbne midte jfr. horisontsammensmeltningen. Samtidig er det et etisk argument for at gå mere åbent og ligeværdigt til værks i samtalen, således at patienten får tillid til udtrykke sig og kan mærke sygeplejerskens nærvær, hvilket kan danne grundlag for kontakt, og dermed videre samtale og nye forståelser.

Sygeplejerskerne udtrykker desuden i forbindelse med en workshop, at det er en udfordrende balance mellem projektets behov (krav om handlekraft og egenomsorg) og patients behov af få luft for sin frustration. Ligesom der spørges ind til, hvad man gør ved patienter, der er stille, ikke er motiveret for forandring eller når patienten modsat bliver gamemaster? (Bilag 1: 3-4). Dette antyder, at konstruktionen af coaching-samtalen ud fra gamemaster-modellen og resursefokuseret spørgsmål kun virker, når der er en gensidig accept og forståelse i mødet af dette særlige sprogspil. Det betyder, at gameplayeren, der ifølge gamemaster-modellen ellers ikke den der styrer, også har en magt til at ændre på spillets gang, hvis vedkommende ikke har lyst eller føler sig mægtiggjort til at spille med på den rolle. Dette illustrerer igen forskellen i spilbegrebet i henholdsvis hermeneutikken og socialkonstruktionismen. I førstnævnte må man indlade sig i dialogen for at den ikke ødelægges, mens man i sidstnævnte må bemestre sprogspillet som gamemaster for at coaching-

samtalen lykkedes. Ovenstående eksempler viser imidlertid, at man kan opleve, at den anden styrer og dermed bliver gamemaster, man kan opleve, at den anden ikke følger med i samtalen. Et fokus på gamemastery og resurser i samtalen synes dermed i visse tilfælde at kunne virke ekskluderende, hvis den anden ikke kan leve op til denne konstruktion. Man synes ikke at komme udenom, at vi i praksis indgår i et fælles og gensidig spil, som hverken den ene eller den anden kan styrer. Derfor er den hermeneutiske pointe også, at vi grundlæggende mere er et vi end et du (gamplayer) overfor et jeg (gamemaster) i samtalen (Birkelund, Riis 2014: 43).

I denne sammenhæng pointerer sociolog og kommunikationsteoretiker Benedicte Madsen, at man skal være varsom med det hun kalder ”det smattede vi” i dialogen, hvor man refererer til et vi i stedet for et du og jeg, hvilket gør det vanskeligt at vide hvem, der mener hvad, og dermed at få belyst de forskellige perspektiver på sagen (Madsen 2017: 136). Det er derfor væsentlig at holde fast i, at forståelse i Gadamer’s optik ikke er at forstå præcis det samme som den anden. Forståelsen er forbundet med sagen, som vi i fællesskab udforsker ud fra vores forskellige erfaringer. Vi’et består i den fælles åbne dialogiske bevægelse, der er relateret til et fælles spørgsmål, mens du og jeg relaterer sig til de forskellige erfaringer, der bringes i spil for at undersøge spørgsmålet.

At tage imod og spille sig ud

I forlængelse af disse indvendinger i forhold til den coachende tilgang vil det hermeneutiske argument derfor være, at samtalen snarere må være baseret på en åbenhed overfor, hvad den anden spiller ud med, og at dette udspil, hvad enten det er af stille eller meget talende karakter, er et udtryk for et levet liv, som man gennem indtrængende lytten, spørgen samt ved at spille egne ord og beskrivelser på banen, må gøre sig umage med at gøre sig forståelig på.

Således siger patienten Jens: *”Jeg havde virkelig behov for, at der var nogle der ville lytte. Jeg havde gået til kontrol i halvanden år med min pacemaker, og det eneste de målte var, hvordan den gik og hvor meget den arbejdede osv. Det kører fint, sagde de. Mine smerter, det overhørte de bare”* (Bilag 4: 1).

Han siger videre om sin erfaring med sygeplejersken fra Aktiv Patientstøtte: *”Hvis man endelig har fundet sig en person, som har noget med sygehusvæsenet at gøre, som der lytter på, hvad man har af problemer, så kan man næsten ikke opnå mere. Og det har hun gjort. Hun har en stor stjerne ved mig”* (Ibid.: 2).

Morten supplerer dette med sin erfaring: *"Hun har tager imod det jeg gerne vil snakke med stor intensitet. Hun har været rigtig god til at lytte. Det er jo en af det ting, der gør, at man får respekt for det menneske, man har med at gøre"* (Ibid.: 9).

Denne lytten og åbenhed, der viser, at den anden kan udtrykke sig; at vedkommende kan vove sig frem for at blive imødekommet, som Lindseth argumentere for med henvisning til Løgstrup, virker til at have afgørende betydning for patienterne. En indstilling på at lytte tålmodigt, så den anden får tillid til udlevere sig. Denne modtagelighed kan virke imødekomme for den anden, hvilket i selv kan være forfriskende, hvilket også er i ledtog med det Finn udtrykker: *"...der bliver taget hånd om mig, og der bliver lyttet først og fremmest... Jeg kan bare umiddelbart fornemme, at hun er interesseret i at hjælpe mig. Og det er en lækker fornemmelse"* (Ibid.: 4).

Det fokus der er i den coachende tilgang omkring mål og handlekraft synes dermed ikke at være det, patienterne finder væsentligst. Hertil skal det siges at coachingmetoderne i form af gamemastery og nøgleord også godt kan give mulighed for, at den anden kan føle sig lyttet til og hørt, selvom hovedintention i coachingen er mere målrettet.

Finn siger videre om måden, hvorpå samtalerne foregår i Aktiv Patientstøtte: *"...det tager vi med helt løst håndled. Det der falder for. Jeg bruger det som en form for terapeut, hvor vi vender det, der nu må falde os ind. Ikke nødvendigvis inden for nogle faste rammer, for hele ideen er, at jeg går her alene og har ikke noget modspil, og det er dér, jeg bruger patientstøtten. En gang imellem så er det rart at få et konstruktivt modspil"* (Ibid.: 5).

Han supplerer: *"Ja, meget afslappet og jeg tror egentlig også, at det er en af grundene til, at det virker. Det er ikke så stringent, det er ikke så regelrettet. Fordi det kan jeg godt forstille mig kunne få mange ældre medborgere til at slå sig lidt i tøjret, hvis det bare skal ind under a, b, c, d, e, f. Nej, samtalemodellen synes jeg er effektiv, fordi man kommer langt omkring, og relativt hurtigt lærer ens behandler, eller en selv for den sags skyld, hov, der er også lige en facet dér omkring det emne, vi sidder og snakker om. Så det fungerer fint"* (Ibid.: 6).

Finns oplevelse af samtalen som effektiv synes næsten at være det modsatte af, hvad der er intentionen bag coaching. Der er ikke noget bestemt mål med samtalen, der bliver taget på det, der lige falder for, man kommer langt omkring, og han har brug for modspil, altså ikke blot at sygeplejersken bliver på egen banehalvdel. Der synes således at blive lagt vægt på, at begge parter

spiller sig ind i samtalen og drøfter sagen ved at vikle sig ind i samtalen uden at vide præcis, hvad der kommer ud af den.

Samtidig udtrykker patienterne også en form for ansvar og autoritet over sygeplejerskerne.

Illustreret ved Morten: *"Jeg har det også sådan, at når der kommer sygeplejerske ind udefra, og det kun er om emnet (KOL). Så siger jeg også til mig selv; nu skal du ikke sætte dig hen i et hjørne og have ondt af det selv – du skal gøre noget kammerat"* (Ibid.: 8).

Han siger videre: *"Når hun ringer til mig, så føler jeg, at jeg skal stå til ansvar overfor hende og fortælle hende noget godt, fordi hun interessere sig for situationen"* (Ibid.: 8).

På samme måde fortæller Jens og Finn, at sygeplejerskernes bekymring, lytten, modspil og specifikke fokus på sygdomme eller sygdomshistorikken i højere grad, end hvis de talte med en ven eller et familiemedlem, har givet dem lyst til at fortælle og gøre noget ved deres situation. Jens fortalte, at han fik hjemmehjælp, fordi sygeplejersken sagde det, hvilket familien ellers havde forsøgt at overtale ham til i nogle år. Morten kalder sygeplejersken for sin personlige sygeplejerske, mens Finn oplever, at man får aspekter med, som man normalt i får med i et stringent professionelt forhold.

På den ene side synes relationen mellem patienterne og sygeplejerskerne at være et uforpligtende og fortroligt rum, hvor patienten kan tale med en "udefra", hvilket gør, at de ikke hele skal tale om med deres nærmeste om deres udfordringer. På den anden side synes relationen også at være forpligtende, fordi sygeplejerskerne, som udenforstående, bekymrer sig og er lydhør overfor patienternes ve og vel, og fordi patienterne qua sygeplejerskens professionsautoritet er mere lydhør overfor råd og modspil. Morten: *"Der er et eller andet psykologisk i, at det er en sygeplejerske, der siger det til dig. Lidt ligesom, hvis din bil går i stykker, så kører du til en mekaniker"* (Ibid.: 9).

Det kan derfor tyde på, at den professionelle omsorg omkring de emner, der relaterer sig til livet med sygdommen skaber nogle bevægelser i patienternes liv, der som nævnt ellers ville være udeblevet.

Finn: *"Og et eller andet sted, så giver det nogle små prik; hvordan går det med dig, er du kommet videre? Så indirekte, ja, der er nyttigt, for det giver mig lidt incitament til ikke bare at lade tingene stå til"* (Ibid.: 6).

På den måde virker det til, at den professionelle asymmetri mellem patient og sygeplejersken er et gode, fordi patienterne føler sig ansvarlige og forpligtet overfor sygeplejerskens viden og autoritet, og samtidig virker det til, at medmenneskelige omsorg og ligeværdighed giver patienterne lyst til at

åbne sig op pga. sygeplejerskens lytten og interesse. Dette kan relateres til Løgstrups sondring mellem, at man på den ene side må bruge sin magt til at imødekomme den andens selvudlevering på en tillidsfuld måde, og på den anden side består ansvaret i tilliden til den andens selvstændighed: ”Ansvaret for den anden kan aldrig bestå i at overtage hans eget ansvar” (Løgstrup 2009: 39). Således består den etiske indstilling i både tage ansvar for relationen ved at bestræbe sig på åbenhed, som samtidig fordre den anden til ansvarlighed. Samtidig vil jeg med Gadamer argumentere for, at grundlaget for sygeplejerskens autoritet først og fremmest er, at patienten igennem mødets åbenhed er blevet fortrolig med, eller med Løgstrup ord har fået tillid, til sygeplejerskens autoritet. Autoriteten er ikke givet på forhånd, hvilket patienternes udsagn om at blive lyttet til også er et udtryk for.

Derfor vil jeg også argumentere for, at symmetrien, ligeværdigheden og åbenheden altid er på spil i det mellem menneskelige møde, og er en forudsætning for overhovedet at opnå kontakt med den anden. Disse mellem menneskelige aspekter er så at sige en forudsætning for, at der i den professionelle kontekst kan tages hul på det, der er i coachingsammenhæng kaldes en asymmetrisk kontrakt i form af patientens bevægelsesønske og den overordnede kontrakt, hvor sygeplejerskerne får honorar for at støtte patienterne til blive mere handlekraftig og mindre indlagt.

Forståelsesprocessen

Det særlige fokus på emner der relaterer sig til sygdommen, virker til at være af afgørende betydning for patienterne. Kontraktindgåelsen og timeouts, der ikke alene fokuserer på resurser og mål, giver også mulighed for at holde blikket fast på de relevante emner. Dog virker det til, at patienterne har brug for noget, der modsiger eller skubber til deres eksisterende erfaringer, hvilket kræver, at man som samtalepartner spiller sin egen forståelseshorisont ud i relation til det emne, der drøftes, hvilket samtidig gør det svært for patienterne at blive i deres egen horisont. Det er igennem denne tilnærmelse af den anden i mødet i relation til sagen, at der kan ske en pirring og en revidering af de eksisterende forståelser. I den forbindelse kan man også spørge, hvad coachen i så fald kan tilbyde, som fokuspersonen på forhånd ikke kan selv (Lystbæk 2012: 209), hvis coachen samtidig holder sig på egen banehalvdel. Samtalen er som sagt en fælles logik, hvor horisonterne smelter sammen i en ny forståelse, mere end at subjektet i sig selv anses for være kreativ og iderig, som det fx beskrives i LØFT. Mortens udsagn viser, hvordan der bliver sat skub i forståelsesprocessen, ved at sygeplejersken spiller sin forståelse af situationen ud: ”Hun sagde til

mig der i december, at du er jo ikke ret langt fra at få en sukkersyge med den vægt du har. Og det må jeg indrømme, at den satte sig. Fordi jeg kan godt lide at være social og komme ud blandt andre mennesker bl.a. i mit arbejde. Det er sådan noget, jeg nødigt vil undvære” (Bilag 4: 9).

I forlængelse af Finns oplevelse af samtalsens mere løse struktur i forrige afsnit, så vil det fælles spørgsmål og emne ofte først opstå i løbet af dialogen i en hermeneutisk optik. Derfor vil han ifølge Lindseth heller ikke starte med at spørge ind til et problem, der kræver en løsning. Dels fordi den anden vil kunne føle sig forpligtet til at have et rigtigt problem og leve op til samtalepartneres forventning herom, og dels fordi det hæmmer muligheden for, at facetterne i den andens fortælling kan brede sig ud, og dialogen og forståelsen kan indfinde sig. Morten beskriver samtalen således: *”Når hun ringer og vi snakker frem og tilbage, og jeg fortæller noget, så dukker der noget op inde i mit sind, hvor jeg siger til mig selv, at det skulle jeg måske også tænke over. Hvor man egentligt har meninger og holdninger, men har måske bare ikke tænkt over” (Ibid.: 10).*

Han supplerer med, at det er minder lidt om: *”...at man gik over på rigsarkivet og tog en gammel støvet kasse ud, og så var der noget nedenunder” (Ibid.).*

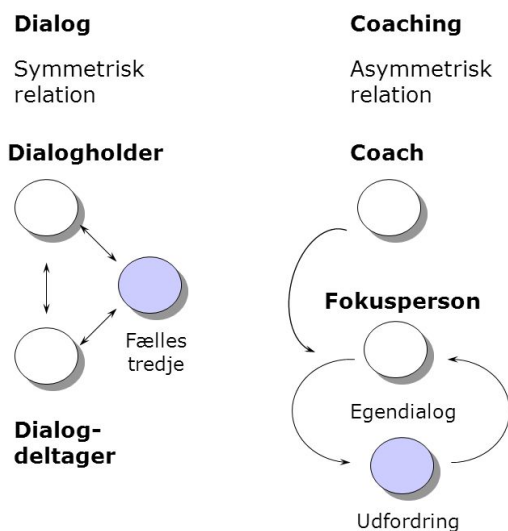
Dette er et eksempel på, at når man vikler sig ind i samtalen gennem gensidige spørgsmål og svar, så dukker der nye forståelser op, noget der overrasker, fordi man igennem samtalsens åbenhed bliver modtagelig for, at forståelsen kan tilspilles én. Dette antyder, at forståelsen er en hændelse, der ikke kan forceres og styres, men at det er noget, der opstår. Finn beskriver det sådan om en episode, der var livsændrende for ham: *”Det ene med det andet. På et eller andet tidspunkt, så er bægeret helt fyldt op og så kommer resultatet” (Ibid.: 4).* Ændringen var umiddelbart ikke noget han rekonstruerer bevidst eller noget der skete i et brud i forbindelse med et mirakelspørgsmål, det var noget, der skete som konsekvens af en længerevarende fortolknings -og forståelsesproces, som så mundede ud i en konkret handling.

Dialog versus egen dialog

Selvom de problemstillinger, som patienterne giver udtryk for, umiddelbart kan have en meget personlig karakter, så ejes problemstillingen eller sagen som sådan ikke af nogle af parterne i dialogen, da den er et udtryk for et fælles eksistentielt og historisk anliggende, som parterne i fællesskab søger at forstå. Selvfølgelig udspringer sagen eller problemstillingen af den andens særlige historie, men den vil altid være forbundet til den fællesmenneskelige historie. Sagen eller

problemstillingen ses ikke som et subjektivt anliggende, hvor man skal understøtte en ny meningsskabelse i det andet subjekt, som det synes at være tilfældet i såvel socialkonstruktionismen som socialkonstruktivismen. Derfor vil man som hermeneutisk samtalepartner, i modsætning til coachen, som nævnt ikke være tilbageholdende med at bringe sig selv i spil i dialogen, så længe sagen forbliver i centrum. Den anden får så at sige ”med mig at bestille”, som Achenbach udtrykker det. Det bliver i højere grad en sammen-tænkning (Lystbæk 2012: 215). Den coachende tilgang kan dermed i ledtog med de socialkonstruktionistiske ideer kritiseres for at springe over eller overse det, der i en dialogisk forstand bringer nye indsigter med sig, nemlig den gensidige udforskning af den fælles sag og mellemværende, hvor ens horisont forskyder sig. Den hermeneutiske dialog bærer præg af at være en forståelsessamtale, som dog i sig selv kan virke hjælpsom. Hvorimod en coaching-samtale er en hjælpesamtale, hvor fokuspersonen får hjælp til at håndtere sin personlige udfordring. Nedenstående er en forsimplet model af henholdsvis coaching og dialog (Jepsen, Gade og Simonsen 2010: 32):

Sammenligning af rollerne ved dialog og coaching

Modellen er ikke tilstrækkelig til at forklare den hermeneutiske dialog, da der som sådan ikke er én, der holder dialogen og en anden, der deltager. Imidlertid kan man i relation til den filosofiske praksis godt sige, at gæsten lægger ud, og dermed holder dialogen, mens den filosofiske praktiker tager imod. Dialogen kræver under alle omstændigheder en fælles udforskning, der er forbundet til

et fælles tredje i form af sagen. Grunden til at jeg har taget modellen med, er, at den til dels illustrerer, hvordan det i dialogen er en symmetrisk udforskning og fælles refleksion, og hvordan det i coaching er asymmetrisk i den forstand, at fokuspersonen gennem coachens spørgsmål og egendialog, selv skal finde svar på sin udfordring. Samtidig illustrerer dialog-modellen, som også andetsteds af Benedicte Madsen kaldes for kommunikationstrekanten, en distinktion mellem forholds- og indholdskommunikation. Førstnævnte er det horisontale niveau, som er relationen mellem samtalepartnere, og sidstnævnte er det vertikale niveau, som er relationen til sagen eller problemstillingen (Madsen 2017: 112-113). Her vil min pointe være, at dialog-modellen med blikket for forholdskommunikation varetager et helt grundlæggende aspekt, som på visse punkter udebliver af coaching-modellen og fokuseringen på gamemastery og resurser, som jeg har beskrevet i dette afsnit. Man kan selvfølgelig argumentere for, at coachingen med afsæt i den amerikanske anerkendelsestradition – Appreciative Inquiry (AI), der som nævnt er praksisorienteret forlængelse af socialkonstruktionismen, og det medfølgende heliotropiske princip retter blikket mod resurserne i forholdskommunikationen. Jeg vil dog argumentere for, at der kun krattes i overfladen af forholdskommunikationen, da et fokus på eksisterende resurser ikke er tilstrækkeligt i relationen, og i sidste ende kan virke det underkendende, hvis den anden ikke formår at fokusere herpå. Dette er også i ledtog med min kritik af Gergen, som på den ene side fordrer radikal pluralisme og åben og på den anden side insisterer på et positivt og mulighedsorienteret sprogbrug. AI er netop også blevet kritiseret af sociologen Rasmus Willig for at være en form for positivitetsfascisme, da der sker en fornægtelse og sygeliggørelse af de sider ved mennesker, som ikke kan gøres til genstand for en positiv italesættelse (Ziethen, Stegeager, Molly-Søholm 2013: 428). Således virker AI alt andet end anerkendende, og i bund og grund er AI en læringsmetodik, der ikke handler om anerkendelse. Spidsformuleret er denne tradition ikke optaget af selve mødet mellem mennesker, men på hvad der sker, når vi som enkelt person eller i fællesskab retter blikket mod en resursefokuseret og ønsket fremtid (Ibid.: 443). Heroverfor er mødet og dialektikken helt grundlæggende i Hegels tyske anerkendelsestradition, som Gadamer som sagt bygger videre på i hans dialogforståelse. I den helegianske tradition handler det om, at jeg først kan blive bevidst om mig selv som menneske ved at erkende og erfare, at min bevidsthed uløseligt er forbundet med det, der er udenfor mig (mine medmennesker og historien) og omvendt. Jeg er således dybt afhængig af, at den anden ser og anerkender mig som et frit og ligeværdigt væsen, ligesom den anden er afhængig af, at jeg ser ham som sådan. Det er dette gensidige og fællesmenneskelige blik, der definerer Hegels anerkendelse (Ibid.: 433). Det er således tydeligt at se Gadamers inspiration fra Hegel, og derfor er det også mit

argument, at den tyske tradition kan bidrage med aspekter, som den amerikanske socialkonstruktionistiske anerkendelse -og coachingmetodik overser eller ser bort fra. Det positive, skabende og selvforstærkende sprog er et middel til at skabe forandring. Der er således ikke den samme etiske og relationelle fordring, som der er i den tyske tradition, hvor der er fokus på selve mødet, og hvor det først er i kraft af den andens tiltale, at man genkender eller ser sig selv en ansvarlig og handlende aktør. Her er åbenheden og den gensidige samtale med spørgsmål og svar et centralt element for at mennesket kan høre og forstå sig selv. I såvel Gadamer, Lindseth som Løgstrups optik bliver åbenhed, modtagelighed og lytten overfor den andens selvudlevering afgørende for den mellemmenneskelig forståelse. Forståelse og forandring er således tæt forbundet. Hvis den anden vover sig frem og ikke bliver imødekommet, så får tilliden, kontakten og forståelsen svære kår. Det bliver således vanskeligt overhovedet at lave en kontrakt eller finde ind til et reelt og relevant emne i samtalen, hvis der ikke er en kontakt, og den anden ikke åbner sig op og dermed forbliver i sin egen horisont. Derfor mener jeg også, at forholdskommunikationen, og de elementer jeg herunder har beskrevet, kan supplere rollen som omsorgsperson såvel rollen som en mere forstående coach i sygeplejerskens tre roller som støtteperson (Model side 10). Argumentet er ligeledes, at sygeplejerskens bidrag med egne ord og beskrivelser i en fælles udforskning af sagen kan være hjælpsom i forhold til at give den anden modspil samt til at finde vej i sproget, således patienten ikke ansvarliggøres for et manglende positivt og mulighedsorienteret sprogbrug.

Det kan også tyde på at sygeplejerskerne allerede er opmærksomme på ovenstående muligheder ud fra de svar, som jeg har fået på mine interviews, selvom det umiddelbart er i modsætning til coachingens intention om resurser, målrettethed og handlekraft. Imidlertid har de patienter, jeg har interviewet virket til at være positive; de har alle tre beskrevet sig som optimister. Det kan tyde på, at det ikke er de patienter, som sygeplejerskerne har oplevet de nævnte udfordringer og dilemmaer i forhold til, som jeg har fået mulighed for at interviewe.

Delkonklusion

I dette afsnit har jeg argumenteret for at konstruktionen af coachingsamtalen via gamemaster-modellen og heliotropi kan være anvendelig i de tilfælde, hvor patienten på forhånd kan formulere et bevægelsesønske i kontrakten, og hermed kan leve op til den coachende forventning om asymmetri, målrettet, resursefokusering og forhandlingsvillighed. Imidlertid risikerer denne

forventning i værste tilfælde at ekskludere patienter fra projektet, som ikke formår at italesætte samtalsens positive hensigt.

I et hermeneutiske perspektiv overser en sådan coachingkonstruktionen, at patienten ikke kan afkobles fra sin forforståelse. Derfor har jeg argumenteret for, at den hermeneutiske dialog er væsentligt supplement, da samtalen her først og fremmest starter med en åbenhed og modtagelighed, så den anden kan få tillid til at bringe sit anliggende frem, hvad enten det er frustreret, stille eller meget talende. Heri ligger en etisk og relationel fordring om at tage imod den anden, som kan danne grobund for at blive set og hørt samt en åben dialogisk bevægelse, der umiddelbart ikke er at finde i coachingmetodikken. I modsætning til en klar kontraktindgåelse, så starter samtalen med en uklarhed som begge parter søger at gøre sig forståelig på.

Det patienterne finder afgørende i samtalerne, er at blive lyttet til og at få med -og modspil på deres problemstillinger. De giver ikke udtryk for, at samtalen er hjælpsom, fordi det er målrettet og resursefokuseret. Snarere er det samtalsens løse struktur, der giver rum for at få facetter og vinkler på problemstillingen, som ellers var udeblevet. Dette kan således tyde på, at samtalsens potentiale for forståelse og forandring i højere grad ligger i det fælles mellem menneskelige spil, hvor horisonten forskyder sig ved at begge parter bringer deres fordomshorisont i spil for at forstå sagen.

Løsningsfokusering versus trøst

Ovenstående diskussion aktualiseres i særlig grad i forhold til Berg og Shazers løsningsfokusering over for Lindseths fokus på trøsten i samtalen. Ligesom i kontraktindgåelsen i gamemastermodellens ses det også i LØFT som værende afgørende, at samtalen er effektiv, og at begge parter har et klart billede af det ønskede resultat. Der opfordres til at begynde med slutningen, og argumentet er, at løsningen allerede her kan indtræffe, hvorfor det ikke altid er nødvendigt med flere samtaler. Den simple grundidé er således, at når vi taler om problemer, så skaber vi problemer, og når vi taler om løsninger, så skaber vi løsninger. Lige såvel som løsningen ofte ikke hænger sammen med problemet. Derfor spørges der konkret indtil, hvornår problemet ikke er tilstede (undtagelsesspørgsmål) og fokuspersonens succesfulde skridt (skalaspørgsmål). Der spørges også ind til, hvad personen ville gøre, hvis der skete et mirakel og problemet var væk. Det synes klart nok, at disse samtaler kan skabe energi og glæde gennem spørgsmålenes fokusområder, men spørgsmålet er, om det giver den anden en dybere forståelse af den situation, vedkommende

befinder sig i? Bliver særligt mirakelspørgsmålet ikke problematisk, når det bruges i forhold til mennesker med kroniske sygdomme?

Finn siger: ”...vi har snakket om, at jeg har et drømmemål om, at jeg begynder at arbejde med en fysioterapeut, så jeg kan komme på genoptræning. Men indtil videre så skal jeg have det sådan, at jeg i det hele taget har energien til at lave nogle øvelser. For så længe min energi kun rækker til, at jeg kan gå over på centeret og træne i 5 min, så er det jo en joke” (Bilag 4: 4). Spørgsmålet er om et sådan drømmemål hjælper patienten og skaber god energi, eller om det skaber utilstrækkelighed?

Problematiske bliver det i hvert fald, hvis man spørger Lindseth, da det umiddelbart ikke giver mulighed for en åben dialog, hvor den anden kan genvinde sygdomserfaringen som værende væsentligt. Det bliver snarere noget man søger at gå uden om, da det potentielt er problematisk, og dermed forstærker problemet ud fra en LØFT-logik. På den måde bekræftes Lindseths pointe om, at sygdomserfaringer anses, som noget vi ikke skulle have haft, som er forårsaget af medicinsk sygdomsforståelse og af en vækst -og forandringslogik. Derimod ser han livet som en farefuld vej, der i sig selv ikke er uproblematisk og gnidningsfri. Der er således nogle problemer, der er en præmis for det levede liv, som fx kroniske sygdomme, død, tab og sorg, som selvsagt ikke kan løses, og som vi må søge at slutte fred med. Trøsten, forstået som et åben dialogisk og reflektivt rum, hvor den anden frit kan udtrykke sig for at gøre sig forståelig og blive forsonet med sine indtryk af sagen, bliver således det centrale i samtalen i Lindseths optik. Trøsten kan have tendens til at blive betegnet som en måske lidt for anmassende og omklamrende erstatning for helbredelse og en løsning på problemet, men trøsten anses her for at være en livsopretholdende magt, der støtter kroppens naturlige tendens til selvhelbredelse. Her udtrykker Finn, hvordan han har fået bedre ved at vide, at der nogle han kan tale med omkring hans sygdom.

Finn: ”Det er et lille ord ro. Ro i det daglige. En vidunderlige fornemmelse af, at jeg kan slappe af. For kommer der lidt for store krusninger på overfladen, jamen så ved jeg, hvor jeg kan gå hen” (Ibid.: 4).

Problemer der løses og problemer der leves med

Hvor intentionen i LØFT er, at undtagelses-, skala- og mirakelspørgsmål (og de eksisterende resurser) frigiver kræfter, så er intention i Lindseths filosofiske praksis, at det åbne opmærksomhedsrum giver den anden mulighed for at klinge ud og fordøje sin indtryk, hvilket i sig

selv frigiver kræfter. Ud fra intentionen i LØFT er det forståeligt, at sygeplejerskerne spørger, hvordan de møder patienter, der kun snakker om symptomer, er i sorg, er præget af håbløshed, har sortsyn, føler sig som et offer eller ikke er motiveret for forandring (Bilag 1: 3-4). Disse spørgsmål synes vanskelige at besvare indenfor rammen af LØFT. Argumentet vil være, at man må fokusere på tidspunkter, hvor problemet ikke er tilstede. Dette kan sandsynligvis også umiddelbart være hjælpsomt, da sættes der lys på noget i den andens forforståelse, hvor genfortælling skaber energi. Det ændrer dog ikke ved, at patienterne i Lindseths optik har nogle uomgængelige livsindtryk i kraft af deres sygdom, som de ikke har fået givet udtryk for, og dermed forsøger at flygte fra eller bekæmpe. Derfor er det også helt afgørende for Lindseth, at der i samtalen fokuseres på den andens selvfortælling, og at denne får lov til at brede sig ud, uden betingelser. Når man som samtalepartner lytter opmærksomt ved at lade udtrykket gøre indtryk, gentage ord og opfordre til uddybning, kan den anden få mulighed for at finde træffende, overraskende eller ny fasthed i de ord, der beskriver vedkommendes erfaringer: *"Vi bliver hørt, og dermed hører vi os selv"* (Lindseth 2011: 143). Dette giver ifølge Lindseth mulighed for en bedre livsorientering.

Morten udtrykker sin erfaring med at høre sig selv i samtalen således: *"Jeg har det sådan på mit sygdomsniveau, når hun begynder (samtalen), hov det havde jeg sgu egentlig ikke tænkt over, men der jeg jo faktisk sådan, det er. Og det giver jo stof til eftertanke"* (Bilag 4: 10)

Lindseth pointerer, at sygdomserfaringen i høj grad er en ugennemskuelig og uforståelig erfaring, hvorfor patienten har meget at tale om. Derfor handler det ikke om at behandle sygdommen patologisk ved fx at fokusere på sorgens 5 faser eller lignende. Derimod handler det om at lede samtalen i retning mod, hvad det vil sige at miste, som er helt grundlæggende del af livet³. Lindseth mener, at vi kan blive hele igen i den andens nærvær, hvis opmærksomhedsrummet åbnes op, og vi får mulighed for at forstå og komme i kontakt med den levede erfaring, den uomgængelig livstematik, der er på spil.

Lindseth er ligeledes på vagt overfor, at man starter samtalen med at spørge ind til problemer i samtalen. Som jeg var inde på i forrige afsnit, så giver patienterne udtryk for, at de er lydhør og føler sig forpligtet overfor sygeplejerskerne. Men denne forpligtelse kan også have en dobbelthed i sig, da patienten med Lindseths ord kan føle sig forpligtet til at have et problem, der kræver en løsning, som Mortens udsagn kan være et udtryk for: *"Det er simpelthen, fordi jeg føler en*

³ <http://edu.au.dk/fileadmin/www.dpu.dk/aktuelt/magasinetasterisk/udenforhierarki/nr17juni2004/040616095512-amp-type-doc.pdf> fra d. 18/5-2015

forpligtigelse over for min sygeplejerske. Jeg skal fortælle noget godt. Det skal vise sig, at det hun får penge for, det er en succes” (Ibid.: 8).

Denne forpligtigelse om, at skulle fortælle noget godt sammenholdt med spørgsmålene i LØFT, der er rettet mod succeser, kan være en hindring for, at man i et dialogisk perspektiv kommer ind til sagen – det fælles og bagvedliggende spørgsmål, fordi patienten gerne vil leve op til spørgsmålenes forventning om løsning. Lindseth afviser dog ikke, at der er problemer, der kan løses, men han opfordrer til at skelne mellem forskellige former for problemer, da der også er dem der opløses, og som er en præmis for det levede liv.

Denne problemsondring anser jeg som en væsentligt etisk overvejelse i mødet, fordi den anden potentielt kan føle sig ansvarlig for at løse et eksistentielt grundvilkår, som det dybest set ikke har indflydelse på. Samtidig gives der ikke plads til eventuelle smertefulde sygdomserfaringer, hvilket ifølge Lindseth gør, at man kommer til at leve sit liv i uforsonlighed. Således vil det i Lindseths optik give mening af lytte til patienters frustrationer, da det vil være et udtryk for et uforsonligt indtryk, som vedkommende har brug for at fordøje og gøre sig forståelig på. Når sygeplejerskerne således spørger om, det er ok kun at være omsorgsperson (Bilag 1: 4) i deres tredelte-rolle (Model, side 10), så vil jeg med Lindseth argumentere for, at svaret er ja, da at trøsten har en livsopretholdende og frisættende karakter, som er et væsentligt supplement til coachingens fokus på resurser og løsninger.

Dog kan henholdsvis den løsningsorienterede samtale og trøstende samtale være hjælpsom på hver deres måde. Følgende er eksempler på den ovennævnte problemsondring: Jens som havde et konkret problem, der blev løst som konsekvens af effektive samtaler, der førte til en operation, og Finn, der gennem samtalerne har forsonet sig med at drosle ned på sit aktivitetsniveau som en konsekvens af sygdommen:

Jens: *”Fra at have smerter fra 4 til 10 hver dag og så til lige pludselig ikke at have fejlalarm i pacemakeren og ingen smerter af nogen karakter, så kan man ikke være andet end tilfreds... Jeg har ikke været tilfreds, før end der var lavet en løsning på problemstillingen” (Bilag 4: 2).*

Finn: *”Og har først og fremmest lært, at der ikke er noget, der resten af mit liv hedder bare tilnærmelsesvis 90%, hvis jeg kan komme på 75-80%, så skal jeg prise mig lykkelig. Og det har jeg affundet mig med” (Ibid.: 7).*

I forbindelse med undervisning har jeg selv gjort mig en erfaring med at skulle øve LØFT-tilgangen med en sygeplejerske. Vi blev introduceret til, at vi skulle bruge de nævnte spørgsmålstyper, så jeg stillede også mirakelspørgsmålet i forhold til den præsenterede problemstilling. Jeg oplevede, at sygeplejersken blev lidt stille, da jeg stillede spørgsmålet, men hun forsøgte efter bedste evne at besvare det. Efterfølgende fortalte hun mig, at hun syntes, at det havde været et lidt svært spørgsmål, fordi det havde at gøre med nogle kroniske og fysiologiske forhold, som umiddelbart ikke kunne løses. Jeg havde det således ikke godt med at have stillet spørgsmålet, da jeg oplevede ikke at have taget ordentlig hånd om hendes blottelse.

Hovedvægten på løsning og håndtering overfor trøst og forståelse synes således altid være en afvejning i forhold til den enkelte samtale. Dog er det i alle tilfælde et væsentligt etisk argument, i den hermeneutiske samtale, at starte åbent ud og ikke gå for hurtigt frem. Spørgsmål der ikke rummer en åbenhed er, som nævnt, et skinspørgsmål i Gadammers optik. Åbne spørgsmål sætter selvsagt også en ramme eller begrænsning, da de er omgrænset af en spørgehorisont, og dermed vil der altid være noget, der ikke spørges ind til. Dog giver disse spørgsmål i højere grad den anden mulighed for selv at vælge indenfor hvilket felt, vedkommende vil svare, end det er tilfældet med de fokuserede spørgsmål i LØFT. Det er netop denne åbenhed som patienterne sætter højt i deres udsagn, når det taler om at blive lyttet til og om at få modspil til deres vante tankegange.

Delkonklusion

I dette afsnit har jeg argumenteret for, at LØFT kan bidrage til positive energi og handlekraft ved at patienterne genfortæller deres gode erfaringer og fokuserer på handlemuligheder. Imidlertid har jeg med Lindseth argumenteret for, at fx mirakelspørgsmål, et fokus på drømme og ressourcer kan risikere at skabe utilstrækkelighed eller en flugtbevægelse fra sygdomserfaringen, da der ikke umiddelbart gives plads til at tale om, hvilket indtryk sygdommen har gjort på patienten, og hvilke begrænsninger og tab det eventuelt har medført. Dette kan også være årsagen til, at sygeplejerskerne er udfordret af patienter, der er sorgfulde, sortsynet eller ikke er motiveret for forandring.

Således er det Lindseths pointe og supplement, at man må afstå fra at spørge ind til et problem, der kræver en løsning. I stedet må der igennem en åben invitation gives plads til, at patientens selvfortælling breder sig ud, hvorigennem sygeplejersken og patienten sammen kan finde rammende ord og beskrivelser for sygdomserfaringens indtryk, hvormed dialogens trøstende og forsonende kræfter vinder frem.

Det bliver en væsentlig etisk overvejelse, hvornår der er tale om problemer, der kan løses og håndteres, og hvornår der er tale om problemer, der er en præmis for livet og kræver forsoning. Under alle omstændigheder bliver det hermeneutiske argument at gå tålmodigt frem i samtalen, og at patientens mulighed for at klinge ud og sætte ord på sine erfaringer i sig selv har et potentiale for forståelse og forandring.

Samtalen som metode versus etisk og eksistentiel erfaring

Som det er fremgået, så har den hermeneutiske dialog og den systemiske coaching forskellige fremgangsmåder og forståelser af samtalen. Gadamer og Lindseth taler også om, at det mere handler om samtalepartnerens holdning (åbenhed) end handling (metode). Heroverfor er argumentet nærmest det modsatte i coaching, hvilket betragtes som en håndværk, hvor man besidder gamemasterfærdigheder og heliotropisk spørgeteknik. På samme måde er coaching, som vi har set, også en målrettet aktivitet, der har fokus på forandring. Sprogspillet i coaching benyttes som et redskab til at drive forandringen frem. Gadamer vil dog indvende at den sproglige erfaring ikke er et redskab, der kan appliceres i forhold til den konkrete situation. Det er snarere en phronesisk (etisk og eksistentiel) erfaring, man har gjort sig ved at indgå i dialogiske sammenhænge. Forforståelsen vil sætte sig i kraft i mødet med den anden, om man vil det eller ej, og man bestemmer ikke selv, hvordan den aktiveres.

Samtidig fokuseres der i et hermeneutisk perspektiv konsekvent på gensidighed i mødet, hvor den fælles sag er i centrum. Mens coachingen ses som en asymmetrisk relation, hvor løsningen på den andens problemstilling er i centrum. Gadamer beskriver gensidigheden med "zueinandergehören", som betyder, at vi lytter til hinanden, mens Lindseth beskriver det med, at man skal lade den andens udtryk gøre indtryk. En forudsætning herfor er hos Gadamer forventningen om fuldkommenhed og hos Lindseth epoché, hvor man afstår fra at kategorisere og finde simple forklaringer på den andens udlægning, og i stedet lytter intenst for at forstå det sande og den sagsmæssige berettigelse i den. Samtidig kræver den dialogiske bevægelse tålmodighed, og at man medbringer sin egen horisont og spiller den ind i sprogets åbne midte i den gensidige udforskning af sagen.

Heri ligger der også nogle kritikpunkter gemt i forhold til at operationalisere den hermeneutiske dialog. Eftersom dialogen kræver tålmodighed og dermed også tid, kan det være en udfordring i forhold den tid, som sygeplejersken har til rådighed til at tale med patienterne. Samtidig er Aktiv Patientstøtte et midlertidigt forløb på 6-9 måneder, hvilket kan give indtryk af, at samtalerne skal

være effektive. Således kan den dialogiske fordring være vanskelig konsekvent at leve op til i praksis. Dels fordi der er logikker om effektivitet og løsninger, som kan hindre den grundlæggende åbenhed i mødet, og dels fordi at en sådan åbenhed uanset er vanskelig at praktisere, fordi det er krævende at medbringe sig selv i samtalen og vedvarende stille sig selv i det åbne. Spørgsmålet er også om man kan kræve, at den professionelle medbringer, og dermed giver noget af sig selv i mødet? Her er det selvsagt mere håndterbart at forholde sig til nogle metoder for professionelle samtaler, som den systemiske coaching er et eksempel på. Imidlertid er det netop åbenheden og modtageligheden, som er dialogens forudsætning, hvor den gensidige udforskning af den fælles sag kan forskyde horisonten og bringe nye forståelser, forsoning og frisatte kræfter med sig. Derfor kan man sige, at den dialogiske fordring også er en påmindelse om et ideal, når samtalen går skævt. Hvad er det, der gør, at den anden ikke føler sig imødekommet? Hvorfor kan vi ikke finde et fælles omdrejningspunkt eller rytme? Lindseth anbefaler således også, at man som samtalepartner selv opsøger en mere erfaren filosofiske praktiker, hvorigennem man kan blive fortrolig med det fremmed og urovækkende i egne indtryk, hvilket dermed kan gøre én mere modtagelig i samtalen (Lindseth 2011: 148). I relation hertil er det positivt, at sygeplejerskerne har mulighed for både gruppe -og individuel supervision fra konsulenterne, så de kan få mulighed for at reflektere over egne indtryk og modtagelighed.

Professionel (u)tilregnelighed

I forbindelse med min involvering i Aktiv Patientstøtte, som praktikant hos Mannaz, fik jeg mulighed for at lave en læsegruppe med konsulentteamet, der underviser og superviserer sygeplejerskerne, hvor vi drøftede Lindseths tekst ”Når vi bliver syge på livets vej”. Samtalen i gruppen gik netop på, hvordan man med afsæt i Lindseths position kunne bringe mere åbenhed ind i samtalen og lade den fælles sag være omdrejningspunktet, samt hvilket erfaringer vi havde med det. De erfaringer der blev bragt på banen, var fortrinsvis var venskabelige og mere uforpligtende relationer end den professionelle kontekst, hvor man havde oplevet, at samtalen nærmest førte sig selv, frem for af de enkelte parter vilje. Det blev drøftet om åbenheden i samtalen var et greb/teknik, eller snarere var en indstilling (Bilag 1: 2). Holdningerne var delte, men det påfaldende var det imidlertid, at konsulenterne relaterede erfaringerne med åbenheden til venskabelige samtaler, hvilket kan tyde på, at det Gadamer kalder ægte åbenhed i højere grad er en phronesisk erfaring end et specifikt greb.

Her bliver diskussionen igen, om man som samtalepartner subjektivt kan vælge en indstilling til samtalen eller om man må overlade sig til dialogens gang. Mit svar herpå har været et både og. Jeg har med afsæt i Lindseth argumenteret for et svagt subjekt, der godt kan indstille sig på dialogen ved hjælp af dets dialogiske erfaringer med åbenhed og modtagelighed, men samtidig er dialogen og forståelsen noget, der sker med os, hvorfor den ikke kan styres jf. Gadamer. Imidlertid er Gadamer og Lindseth enige i, at samtalekunsten og det at stille spørgsmål ikke er en teknik eller et håndværk, men er en phronesisk erfaring og dermed et etisk og eksistentielt anliggende.

Heri ligger en af de store forskelle mellem dialogen og coaching. Indenfor coachingverdenen taler Søren Willert om ”professionel tilregnelighed”, hvilket betyder, at du som coach helst skal: *”... være klar til at lade dig prikke på skulderen og inden for et femsekunders interval påbegynde en udregning af koblinger, der eksistere mellem de, du lige nu har gang i, og den større opgave, du ifølge den samtalestyrende kontrakt er ansvarlig for at løse”* (Sønderskov, Willert 2015: 46).

Der er et særligt fokus på brugen af teknikker, greb og metodiske koblinger, som man som samtalepartner står etisk til ansvar for at kunne anvende og begrunde. Heroverfor taler Finn Thorbjørn Hansen med sin inspiration fra bl.a. Gadamers dialogforståelse, som et modsvar til Willert, om ”professionel utilregnelighed”, hvilket betyder, at man for at stå i det åbne og komme i dialog med den anden må give afkald på rationelle metodiske greb og teknikker til fordel for en etisk og eksistentiel erfaring og berørthed i mødet (Hansen 2017: 244). På den måde kan en objektiv-faglig tilgang erstattes af en eksistentielt-faglig tilgang, hvorigennem man kan blive fortrolig med egne sagsindtryk. Argumentet er igen, at et møde og en sag aldrig kan lade sig bestemme på forhånd, at spillet har forrang for de spillendes bevidsthed samt at vi altid allerede er i gang med at forstå, hvorfor metoden altid kommer for sent, da forståelsen bevæger sig bag om ryggen på subjektets metodiske bevidsthed. Når Willert taler om, at man skal kunne udregne koblinger i forhold til det overordnede mål i samtalen, så vil der i en hermeneutiske optik være tale om en metodisk efferationalisering, da forforståelsen som et eksistentielt udgangspunkt går forud for metoden. Samtidig kan den metodiske kontrol kan virke hæmmende for den åbenhed, der skal til, for at tage imod den andens udtryk og indlade sig på dialogen. Metodiske erfaringer kan selvsagt også blive en del af forforståelsen, som vi imidlertid ikke suverænt bestemmer, hvordan vi aktiverer.

Man kan således spørge om det i egentlig forstand er muligt med gensidighed i relationen, at gøre sig forståelig på den andens perspektiv og blive tiltalt af sagen i systemisk coaching? Umiddelbart

synes det vanskeligt, når der fokuseres på at hovedvægten lægges på fokuspersonen, styring i form af særlige resursefokuseret spørgeteknikker og målrettedhed i kontraktindgåelse. Imidlertid giver gamemaster-modellen som nævnt mulighed for at lave mere åbne og emergerende kontrakter samt at lave timeouts undervejs for at undgå vildfarelser, og hvis et andet emne viser sig at være mere presserende. På den måde kan man sige, at gamemaster-modellen med omhu kan bruges til at holde sagen i centrum. Ligesom nøgleord kan anvendes til at lytte, forstå og lade den andens fortælling brede sig ud og finde ind til den sag, der er på spil, som i Lindseths eidetiske og transcendentale reduktion. Imidlertid vil Lindseth nok argumentere for at brugen af nøgleord ikke er tilstrækkelig, hvis det blot anvendes som et redskab, og man dermed ikke lader sig berøre af den andens udtryk. Anvendelse af samtaleredskaberne i et hermeneutisk perspektiv vil samtidig, medføre, at man giver afkald på ideen om resursefyldte kontrakter og spørgsmål, der effektivt kan bringe den anden i mål. Det kan godt være at denne form kan give den anden en opmærksomhed på allerede eksisterende resurser, men en egentligt ny forståelse af den sag, der bringes til torvs, kan være svært at se, hvis den ikke bliver gjort til genstand for fælles udforskning, da der ikke sker en tilnærmelse af den andens perspektiv og en forskydning i horisonten.

Dog kan man argumentere for, at heliotropien (en ønsket fremtid) samt en forståelse af sagen kan kombineres gennem spørgsmål: ”Hvad er en god alderdom?”, ”Hvordan kan man leve med kronisk sygdom?”, ”Hvad er vigtigt for dig i din hverdag?”, ”Hvad vil være vigtigt for dig i din sidste tid?”. Der behøver ikke nødvendigvis at være en modsætning, selvom heliotropien tager afsæt i forandring, mens sagen tager afsæt i forståelse. Så længe man er bevidst om, at en forståelse af sagen ikke er nødvendigvis ensbetydende med et resurseorienteret sprog. Ligesom man ikke selv bestemmer, hvordan forforståelsen bringes i spil.

Selvom gamemaster-modellen, nøgleord og resursefokuseret spørgeteknik kan være et hjælpsomt udgangspunkt, da grebene er med til at skabe struktur og fokus i samtalen, så må man som samtalepartner til stadighed forholde sig spørgende til sine samtalegreb og spørgeteknikker for at være åben over for metodens begrænsninger. Man må således kende til greb og teknikker for at kunne overskride dem (Lystbæk 2012: 214). Metoden kan risikere at tilstoppe åbenheden i mødet og refleksionen over egen spørgehorisont og medbragte forforståelse. Derfor må samtalen ligeledes holdes åben ud fra en sokratiske ikke-vidende position, hvor der vedvarende stilles spørgsmål til det, der tages for givet. I det tilfælde hvor samtalen ikke holdes åben risikere det at blive en skinproces, hvor man nok får lavet en hurtig kontrakt og får spurgt ind til resurser, dog uden at få fat i, hvad den anden egentligt optaget af – det bagvedliggende spørgsmål. Et ægte spørgsmål i gadamersk forstand

handler om, at man på forhånd ikke kender svaret, og at man dermed gennem spørgsmålet og oprigtig lytten er parat til at lade sig overraske af svaret.

I diskussionen mellem ”professionel tilregnelighed” og ”professionel utilregnelighed” vil jeg stille mig imellem de to stole. Jeg vil argumentere for at sygeplejerskernes undervisning i den professionelle tilregnelighed i form af som gamemaster-modellen og nøgleord har hjulpet dem til at lytte og sætte en tryk ramme med en start (kontrakt), nogle ophold (timeout) og en afslutning på samtalen, der er med til at holde sagen i centrum. Samtidig vil jeg argumentere for, at patienternes udsagn i interviewene og de udfordringer som sygeplejerskerne italesætter i forbindelse med patienter, der er stille, frustrerede eller sorgfulde er et udtryk for metodens begrænsninger. Det taler for en professionel utilregnelighed, hvor man vikler sig ind i samtalen, og hvor man må søge at stå i det åbne med patienterne og være lyttende, finde ord og give modspil på det, der kræver en ny vinkel, en facet, er svært eller uforståeligt.

Jeg vil således lade Jens få det sidste ord i diskussionen, hvor han omtaler, hvad han fandt vigtig i samtalerne. Det er samtidig i ledtog med sygeplejerskernes dilemma i forhold den tid der er sat af til samtalen og det ”at komme ind” i samtalen (Bilag 1: 3), hvilket samtidig indikerer, at åbenheden (utilregneligheden) undertiden kan være svær at praktisere i henhold til strukturen (tilregneligheden): *”Jamen jeg tror, at det er åbenhed fra begge sider. Åbenhed og tillid. Altså det vi bl.a. har snakket om sygeplejersken og mig; når man har et nyt møde, så beregner man en time, men vi snakkede i to timer, og det er en skam, vi skal slutte, sagde sygeplejersken”* (Bilag 4: 3).

Delkonklusion

I dette afsnit har jeg argumenteret for, at det at medbringe sig selv i dialogen er en krævende fordring, fordi man må indstille sig på at tænke med og tilnærme sig den anden samt bringe egne perspektiver på banen. Samtidig kræver dialogen tålmodighed, hvilket undertiden kan være presset af ydre forhold om effektivitet og målrettethed. Imidlertid er det netop den intense lytten og modspil, som patienterne har fundet værdifuldt.

Samtidig har jeg argumenteret for, at de professionelle coachingredskaber i form af gamemaster-modellen og nøgleord kan være anvendelige i forhold til at skabe en struktur i samtalen. Dog kan redskaberne i en hermeneutiske optik i direkte appliceres i forhold til den konkrete samtalsituation, hvorfor det at tage imod den anden og stille spørgsmål i høj grad er et phronesisk (etisk og

eksistentielt) anliggende, hvor man må finde fortrolighed med at stå i det åbne og vikle sig ind i samtalen. Metoderne kan være en god rettesnor, men de må overskrides, så åbenheden og refleksionen i mødet ikke tilstoppes.

Samlet oversigt

Afsluttende vil jeg præsentere en oversigt, som bygger videre på min tidligere oversigt over socialkonstruktionistiske og hermeneutiske samtaler (Madsen 2017: 17). En oversigt er selvsagt altid en forsimpning, men kan være hjælpsom til at give et opsummerende overblik over det to positioner. Jeg har valgt at benævne coachen som socialkonstruktionistisk i oversigten, da det som sagt hovedsageligt har været denne tradition, som den systemiske coaching i projektet har taget udgangspunkt i. Jeg vil dog argumentere for, at såvel den socialkonstruktionistiske som den socialkonstruktivistiske tilgang er repræsenteret, da der synes at være en fælles ide om, at fokuspersonen kan rekonstruere eller lave nye koblinger gennem egen dialog og coachens spørgsmål:

<u>Den socialkonstruktionistiske coach</u>	<u>Den hermeneutiske samtalepartner</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Samtalen starter med en kontrakt og målsætning • Der fokuseres på, hvad fokuspersonen ønsker at opnå (heliotropi) • Et positivt fokus er selvforstærkende og hjælpsomt • Der fokuseres på resurser og handlemuligheder • Sproget er praktisk og handleanvisende • Sproget er et redskab til forandring • Sproget kan rekonstrueres og er ikke lænket til historien • Subjektet kan bruge sproget positivt og kan derigennem skabe sin virkelighed • Intention om at forståelsen og sproget kan styres 	<ul style="list-style-type: none"> • Samtalen starter med en åben invitation og en uklarhed • Der fokuseres på, hvad den anden ønsker at forstå (sagen) • Det at blive hørt af en opmærksom lytter er i sig selv hjælpsomt • Der fokuseres på den andens selvfortælling • Væren der kan forstås, er sprog • Sproget er vores mulighed for at forstå • Sproget er knyttet til den historiske horisont • Subjektet kan få sin forståelse revideret gennem horisontsammensmeltningen • Forståelsen er en hændelse og sproget har sin egen ånd

<ul style="list-style-type: none"> • Vi indgår i sprogspil, som har bestemte regler og som kan bemestres • Samtalen er asymmetrisk – coachen faciliterer den andens refleksion • Coachens evner er baseret på samtalegreb og spørgeteknikker (techne) • Tilstræber professionel og metodisk tilregnelighed som en etisk ansvarlighed 	<ul style="list-style-type: none"> • Vi indgår i et spil (en sproglig proces), som ikke kan styres • Samtalen er gensidig – fælles refleksion over spørgsmålet • Samtalepartnerens evner er baseret på erfaringer med modtagelighed og åbenhed (phronesis) • Tilstræber åbenhed som et etisk udgangspunkt og deraf professionel utilregnelighed
--	---

Konklusion

I dette speciale har jeg vurderet den coachende tilgang i Aktiv Patientstøtte kritisk og etisk i lyset af et hermeneutisk syn på samtalen.

Jeg har argumenteret for, at der Gergens socialkonstruktionistiske ideer er uklarheder omkring subjektets rolle. På den ene side forsvinder subjektet i de sproglige og relationelle praksisser og på den anden side kan subjektet rekonstruere sin virkelighed aktivt gennem et positivt og mulighedsorienteret sprogbrug jfr. det heliotropiske princip. Det antydes således, at subjektet er stærkt og selvsættende i forhold til at skabe sin egen virkelighed gennem sproget. Ud fra Gadammers filosofiske hermeneutik har jeg argumenteret for, at subjektets forståelse er historisk betinget, hvorfor det ikke blot kan løsrive sig fra sin forforståelse gennem positive rekonstruktioner. Samtidig overser socialkonstruktionismen sagen, som er dialogens mellemværende og omdrejningspunkt. Det er gennem fælles spørgsmål og åbenhed, at der kan ske en horisontsammensmeltning, hvor ens forståelse af sagen revideres. Forståelsen er dermed snarere noget, der tilspilles subjektet i samtale mellemværende, end det er noget subjektet bevidst, kan styre.

De socialkonstruktionistiske ideer er gennemgående i coachingmetoderne i Aktiv Patientstøtte, hvor man som coachende sygeplejerske skal være gamemaster og LØFT'ende i samtalen ved skabe en resurseorientering kontrakt, fokusere på succeser og handlemuligheder sammen med patienten. Dette kan også være hjælpsomt for patienter, der formår at leve op til den coachende forventning om et konkret bevægelsesønske, målrettethed og forandringsvillighed. I et hermeneutiske perspektiv

kan man som nævnt ikke afkoble sig sin forforståelse, som kan være præget frustration eller sorg i forhold til sygdomserfaringen. Således er der risiko, at patienterne forsøger at leve op til et resursefokus, og de der ikke formår at formulere samtalens positive hensigt ekskluderes eller hjælpes ikke tilstrækkeligt i projektet. Der synes ikke at være plads til udtryk, som ikke kan gøres til genstand for positiv italesættelse. Hermed ligger der en etisk og relationel fordring i hermeneutikken, som umiddelbart ikke er til stede i coachingmetodikken, om at samtalen først og fremmest starter med en åbenhed og modtagelighed, så den anden kan bringe sit anliggende frem, hvad enten der er resurseorienteret eller frustreret. Samtalens afsæt er snarere en uklarhed end et klart defineret bevægelsesønske. Sideløbende er der risiko for at et fokus på resurser og handlemuligheder skaber en flugtbevægelse fra sygdomserfaringer, der ifølge Lindseth er en uomgængelig livstematik. Patientens mulighed for at blive hørt af en åben og modtagelig lytter, og at man i fællesskab kan gøre sig forståelig på livstematikken kan i sig selv være trøstende og skabe en forsoning, der frigiver kræfter og giver en bedre livsorientering.

Patienterne giver udtryk for, at det er samtalens løse struktur, det at blive lytte til og få med- og modspil på emnet, der er hjælpsomt, snarere end det er samtalens resursefokusering og målrettethed. Dette kan derfor tyde på, at samtalens potentiale for forståelse og bevægelse i højere grad ligger i det fælles mellem menneskeligt spil, hvor man vikler sig ind i samtalen, og hvor horisonten forskyder sig ved at begge parter bringer deres fordomshorisont i spil for at forstå emnet.

Afslutningsvis har jeg argumenteret for at coachingmetoderne i en hermeneutiske optik ikke uden videre kan appliceres i forhold til den konkrete situation, da forståelsen bevæger sig bag om ryggen på det metodiske subjekt. Samtalekunsten er i høj grad en phronesisk erfaring, som man har gjort sig i dialogiske sammenhænge. Samtidig har jeg argumenteret for et svagt subjekt, der kan indstille sig på dialog ved at gøre sig erfaring med egen modtagelighed jfr. Lindseth. Ligesom samtalens struktur med mere åbne og emergerende kontrakter og nøgleord synes at have givet patienterne en tryk rammer at udtrykke sig i. Imidlertid må man vedvarende stille spørgsmål til metoderne, så åbenheden og refleksionen i mødet ikke indskrænkes. Den dialogiske fordring kan dermed være krævende i forhold til et ydre krav om målrettethed og effektivitet samt i forhold til det at indstille sig på modtagelighed og bringe sig selv med ind i samtalen, selvom det netop er det patienterne, finder hjælpsomt.

Perspektivering

I specialet har jeg belyst, at forståelsen i socialkonstruktionismen synes at ske i brud, hvilket kan give indtryk af, at forandring kan ske hurtigt og effektivt. Omvendt er forandring i et hermeneutisk perspektiv et led i en længere fortolknings –og forståelsesproces, der i højere grad kræver tålmodighed. Sammenholder man det med, at patienternes forløb er sat til 6-9 måneder, og at man i projektet har valgt effektive coachingmetoder til at skabe forandring, så kan der som nævnt være en risiko for at patienterne søger at leve op til at finde løsninger, uden at der blevet løst op for det egentlige og bagvedliggende spørgsmål. Samtidig giver patienterne udtryk for, at sygeplejerskernes opkald giver motivation til at gøre noget, fordi der bliver fulgt op på det, de taler om. Spørgsmålet bliver derfor, hvad der sker, når forløbet er slut? Fortsætter de den positive udvikling eller kommer patienterne igen til at få flere indlæggelser?

Morten udtrykker: *”Jeg tror sgu, at jeg vil komme til at savne, det der med, at hun ikke ringer mere. Jeg siger da heller ikke, at jeg skal have en barnepige på resten af mine dage. Men det er sådan en god gulerod... Det er mentalt, jeg snakker om. Det er så godt at have en omkring kun det emne (KOL)”* (Bilag 4: 10).

I forlængelse af Mortens pointe er det måske en god og langsigtet løsning at have en opsøgende sygeplejerske omkring den kroniske sygdom som emne, der ikke er midlertidig, men er der indtil patienten giver udtryk for at kunne klare sig selv. Det virker sandsynligt, at det vil give patienterne bedre mulighed for at udtrykke sig og komme dybere ind i dialogen og forståelsesprocessen, som kan skabe en bedre livsorientering og langsigtede forandringer, hvilket vil være til gavn for den enkelte patient såvel som samfundet.

Litteratur

Berg, Insoo Kim og Szabó, Peter 2007: "Løsningsfokuseret coaching", Hans Rietzels Forlag, 1. udgave.

Brinkmann, Svend 2012: "Qualitative Inquiry in Everyday Life", kapitel 1 og 2, SAGE Publication Inc.

Brinkmann, Svend og Kvale, Steiner 2009: "Interview – en introduktion til en håndværk", Hans Rietzels Forlag, 2. udgave.

Gadamer, Hans-Georg 2007: "Sandhed og metode – grundtræk af en filosofiske hermeneutik", Hans Reitzel Forlag, 2. udgave.

Gergen J., Kenneth og Gergen, Mary 2009: "Social konstruktion – Ind i samtalen", Dansk Psykologisk Forlag, 1. udgave.

Gulddal, Jesper og Møller, Martin 1999: "Hermeneutik – en antologi om forståelse", Gyldendal, 1. udgave.

Hansen, Finn Thorbjørn 2016: "Fra den lærende organisation til den undrende organisation – praxis-ontologiske refleksioner over etik, undren og "organizational wisdom", i "Organisatorisk dannelse – etiske perspektiver på organisatorisk læring", Keller, Kurt Dauer, Aalborg Universitetsforlag, 1. udgave.

Kemp, Peter 1992: "Lévinas", Forlaget ANIS, 1. udgave.

Lindseth, Anders 2011: "Når vi bliver syge på livets vej - en udfordring for filosofisk praksis" i "Filosofisk praksis I sundhedsarbejde" Knox, Jeanette Bresson Ladegaard & Sørensen, Merete (red.), Frydenlund, 1. udgave.

Løgstrup, K.E. 2008: "Den etiske fordring", Gyldendal, 3. udgave.

Riis, Anita Holm og Birkelund, Regner 2014: "Kommunikation i et dialogisk perspektiv" i "Kommunikation – for sundhedsprofessionelle", Jørgensen, Kim, red., Gads Forlag, 3. udgave.

Riis, Anita Holm 2006: "Kultur mødets hermeneutik – en filosofisk analyse af kultur mødets forudsætninger", Forlaget univers, 1. udgave.

Jensen, Anders Fogh 2013: ”Mellem ting – Foucaults filosofi”, Forlaget THP, 2. revideret udgave.

Jensen, Anders Fogh 2009: ”Projektmennesket”, Aarhus Universitetsforlag, 1. udgave.

Jepsen, Birgitte, Gade, Margrethe og Simonsen, Kirsten 2010: ”Coaching i organisationer”, Academica, 1. udgave.

Lystbæk T., Christian 2012: ”Hen imod en afmystificering af coaching”, i ”Coaching i perspektiv”, Gørtz, Kim og Prehn, Anette, Dansk Psykologisk Forlag, 1. udgave.

Madsen, Benedicte 2016: ”Processer og procesledelse – Håndbog for konsulenter, vejledere, undervisere og ledere”, Dansk Psykologisk Forlag, 1. udgave.

Madsen, Rasmus Søgaard 2017: ”Et hermeneutisk bidrag til de socialkonstruktionistiske ideer i systemisk proceskonsultation”, praktikrapport.

Molly, Asbjørn og Moltke, Hanne V. 2009: ”Systemisk coaching – en grundbog”, Dansk Psykologisk Forlag, 1. udgave.

Molly-Søholm, Thorkil og Stegeager, Nikolaj 2014: ”Systemisk ledelse – teori og praksis”, Samfundslitteratur, 1. udgave.

Platon 2009: ”Sokrates’ forsvarstale” i ”Platon – Samlede værker i ny oversættelse”, Gyldendal, 1. udgave.

Sønderskov, Jacob og Vestergaard, Emil Lindeløv red. 2018: ”Faglig praksishåndbog – støttværktøjer til aktiv patientstøtte, Mannaz, upubliceret dokument fra d. 25/6-2018.

Sønderskov, Jacob og Willert, Søren 2015: ”Samtaler om det væsentlige – coachingpraksis anno 2015”, i ”Erhvervspsykologi” nr.3, Dansk Psykologisk Forlag.

Ziethen, Morten, Stegeager, Nickolaj og Molly-Søholm, Torkil 2013: ”Anerkendelse – Om anerkendelse, genkendelse og værdsættelse, i ”Socialpsykologi: En grundbog til et fag”, Jacobsen, Michael Hviid, Laursen, Erik og Olsen, Brødslev Jan, Hans Reitzels Forlag, 1. udgave.

Ziethen, Morten 2014: "Filosofisk praksis - et alternativ til coaching", i "Coaching i nyt perspektiv - en metodebog", Gørtz, Kim og Gaihede, Tine, Hans Reitzels Forlag, 1. udgave.

Links:

http://www.etf.dk/sites/default/files/uploads/public/documents/Nyhedsfiler/folder_patientstoette.pdf

<http://edu.au.dk/fileadmin/www.dpu.dk/aktuelt/magasinetasterisk/udenforhierarki/nr17juni2004/040616095512-amp-type-doc.pdf>

Bilagsliste

Bilag 1 – Noter fra logbog

Bilag 2 – Spørgeguide

Bilag 3 – Erklæring om samtykke

Bilag 4 – Patientinterviews